

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรระดับปฐมวัยศึกษาโดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 (หมวด 4) แนวการจัดการศึกษา (มาตรา 27) ไม่ปรากฏคำว่าหลักสูตรท้องถิ่น แต่ให้สถานศึกษาจัดทำสาระของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม แต่ในงานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องในส่วนอื่น ๆ ยังคงใช้คำว่าหลักสูตรท้องถิ่น ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงปรากฏทั้งคำว่า หลักสูตรท้องถิ่น และคำว่า สาระท้องถิ่น โดยนำเสนอรายละเอียดในหัวข้อต่อไปนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 1.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 1.2 ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 1.3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
2. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546
 - 2.1 จุดมุ่งหมาย
 - 2.2 สาระการเรียนรู้
 - 2.3 การจัดประสบการณ์
 - 2.4 การประเมินผล
3. สาระท้องถิ่นของจังหวัดจันทบุรี
 - 3.1 สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรี
 - 3.2 ประวัติความเป็นมา
 - 3.3 ขนบธรรมเนียมประเพณี
 - 3.4 ศิลปะพื้นบ้าน
 - 3.5 บุคคลสำคัญของท้องถิ่น
 - 3.6 การดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรระดับปฐมวัยศึกษา

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นและจากการศึกษาผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มความหมายหลักสูตรท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่นคล้ายคลึงกันไว้ดังนี้

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542:124) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่นคือการนำหลักสูตรแกนกลางทั้งเอกสารหลักสูตรและเอกสารเอกสารประกอบหลักสูตรที่พัฒนามาจากส่วนกลาง มาปรับขยายหรือเพิ่ม หรือสร้างหลักสูตรย่อยขึ้นมาใหม่ ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น

สุกัญญา ร้อยพิลา (2542:26) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดให้แก่ผู้เรียน โดยปรับจากหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทให้สอดคล้องตามสภาพ และความต้องการของผู้เรียน และท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง อีกทั้งเป็นการเปิดโอกาส ให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างหลักสูตรท่าเทียมกับครู และผู้บริหารโรงเรียน และเนื้อหาสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรได้มาจากความต้องการของคนในท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นนั้น ๆ

ยุวดี กังสดาล (2542:11) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรซึ่งปรับเพิ่ม หรือขยายมาจากหลักสูตรแม่บท หรือจัดทำหลักสูตรขึ้นใหม่ โดยศึกษาข้อมูลจากสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

นิตยา บุตรศรี (2442 : 14) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า เป็นหลักสูตรซึ่งปรับเพิ่มหรือขยายมาจากหลักสูตรแม่บท ทั้งนี้เพื่อให้มีลักษณะของโครงสร้างหลักสูตรเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

อุบลรัตน์ กิจไมตรี (2544 : 40) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่นคือการนำหลักสูตรแม่บทมาปรับขยาย สร้าง เพิ่มเติม กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ เนื้อหาสาระ เพื่อให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับสภาพความต้องการของชุมชนและผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะและมีเจตคติอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรแม่บทกำหนดไว้

จากการให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามีจุดเน้นหรือลักษณะเด่นที่คล้ายคลึงกันคือการกล่าวถึงหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางเป็นหลักแล้วนำมาปรับขยายหรือสร้างหลักสูตรเพิ่มเติมโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนและสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นสำคัญ

นอกจากนี้ มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นโดยมีจุดเน้นที่แตกต่างกันไปดังนี้

สิริวรรณ ศรีพหล และปราณี สังฆะตะวรรณ (2536 : 144) ได้กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง เนื้อหาสาระและมวลประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียนในท้องถิ่นหนึ่งที่ใดโดยเฉพาะ

รัตน์ บัวสนธ์ (2536:160) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า เป็นมวลประสบการณ์ ความรู้ใด ๆ ก็ตามที่หน่วยงาน และบุคคลในท้องถิ่น ร่วมกันจัดทำขึ้นเป็นเอกสารหลักสูตร เพื่อนำไปถ่ายทอดให้กับผู้เรียนในท้องถิ่นนั้น ๆ

กรมวิชาการ (2538 : 2) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า หมายถึง หลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ตามข้อกำหนดในโครงสร้างของหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ เรื่องราวของท้องถิ่นของตน เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนสามารถแก้ปัญหาพัฒนาชีวิต ครอบครัว และสังคมได้

นิคม ชมภูหลง (2545 : 89) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่นเป็นประสบการณ์ทั้งมวลที่โรงเรียนจัดขึ้น ทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่แท้จริงตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

อุดม เขยกิจวงศ์ (2545 : 89) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า เป็นหลักสูตรที่สถานศึกษาหรือครูหรือผู้เรียนร่วมกันพัฒนาขึ้นเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ในชีวิตจริง เรียนแล้วเกิดการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้อย่างมีคุณภาพ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมอย่างมีความสุข

จากการให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าได้กล่าวถึงกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานที่ร่วมกันจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นบุคคลในท้องถิ่น โรงเรียน ครูผู้เรียน ร่วมกันจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้

จากการศึกษาการให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นจากนักการศึกษาที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าถึงแม้จะมีความแตกต่างกัน แต่ในส่วนที่คล้ายคลึงกันได้แก่ การจัดทำ

หลักสูตรท้องถิ่นจะต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เรื่องราวของท้องถิ่นของตนและสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง

1.2 ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สจัด อุทรานันท์ (2532 : 307) ได้ให้เหตุผลและความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้น ๆ โดยเหตุนี้หากหลักสูตรที่สร้างขึ้นนั้นมีจุดหมายสำหรับใช้ในชุมชน แห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ ก็ย่อมจะสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตรได้มีการยอมรับความสำคัญของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมากและได้มีการยอมรับว่าสมควรจะให้ผู้ใช้นี้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วยในทางปฏิบัติ ถ้าหากหลักสูตรได้พัฒนาขึ้นมา เพื่อใช้ในระดับชุมชนที่ไม่กว้างขวางนักก็ย่อมจะสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ใช้นี้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

รัตน์ บัณฑิต (2536 : 163) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า เนื่องจากหลักสูตรกลา่งนั้นได้รับการพัฒนาขึ้นจากหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบจัดการศึกษาซึ่งอยู่ในส่วนกลาง ภาพของหลักสูตรที่ปรากฏออกมาจึงเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับนำไปใช้ในระดับกว้างไม่เจาะจงเฉพาะกลุ่มผู้เรียนในภูมิภาค หรือพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ดังนั้น การมีเฉพาะหลักสูตรกลางเพียงอย่างเดียวจึงไม่อาจสอดคล้องกับนโยบายและมาตรการที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ รวมทั้งไม่อาจจะสอดคล้องและสนองตอบต่อความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ภูมิภาคอีกด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจึงมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติและสอดคล้องสนองตอบต่อความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นส่วนช่วยเสริมในการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนควบคู่กับหลักสูตรกลางให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดได้ดียิ่งขึ้น

จินตนา สุขสมแดน (2541 : 19) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันทั้งเรื่องของสภาพและความต้องการ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้านของสังคมซึ่งหลักสูตรแกนกลางไม่สามารถจัดให้เหมาะสมกับสภาพของทุก ๆ ท้องถิ่น และไม่สนองตอบความต้องการและการเปลี่ยนแปลงของแต่ละท้องถิ่นได้อีกทั้งหลักสูตรแกนกลางกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ในสิ่งที่ไกลตัวของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความ

รักความผูกพันกับท้องถิ่น ไม่รู้ถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ จึงไม่สามารถนำความรู้มาพัฒนาท้องถิ่นของตนเองได้

ไพลิน นุหลัน (2541 : 21) ได้สรุปความสำคัญในการมีหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. หลักสูตรท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมในระดับท้องถิ่น มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นจริงในแต่ละท้องถิ่น

2. หลักสูตรท้องถิ่นสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรม พัฒนาผู้เรียนให้เรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวให้เกิดความรักในท้องถิ่นของตน

3. หลักสูตรท้องถิ่นสามารถพัฒนาเนื้อหาวิชาได้เหมาะสมกับท้องถิ่นและสอดคล้องกับหลักสูตรระดับชาติ

นิตยา บุตรศรี (2542 : 16-17) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความจำเป็นและต้องดำเนินการพัฒนาให้มีขึ้นเพราะ

1. หลักสูตรแกนกลางมีเนื้อหาไม่สอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน ดังนั้นจึงไม่สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีทำให้เกิดปัญหาต่อการดำรงชีวิตของผู้คน ดังนั้นจึงต้องพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตน และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. หลักสูตรท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำ ดังนั้นจึงสนองตอบต่อความต้องการของชุมชน และตัวผู้เรียนได้มาก ผู้เรียนได้ในสิ่งซึ่งใกล้ตัว ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและพัฒนาศักยภาพของตนเองได้มากขึ้น

4. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ทำให้สามารถนำองค์ความรู้ ซึ่งเป็นทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตนมีความผูกพันกับท้องถิ่น และสามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542 : 124) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

การพัฒนาหลักสูตรจากส่วนกลางที่ได้เป็นหลักสูตรแม่บท หรือหลักสูตรแกนกลาง เป็นการกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการในลักษณะกว้างของประชาชนทั่วประเทศ เนื้อหาสาระบางอย่างไม่สามารถประมวลรายละเอียดให้สอดคล้องกับท้องถิ่นแต่ละแห่ง บางอย่างอาจจะไม่ตรงกับความต้องการจึง

จำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้ตรงกับสภาพความเป็นจริงตามหลักการว่า ไม่มีผู้ใดจะรู้และเข้าใจได้ดีเท่ากับคนที่อยู่ใกล้ชิด

อุดม เขยทิวส์ (2545 :7) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ตอบสนองการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนตามสภาพปัญหาที่เป็นจริง
2. ตอบสนองความหลากหลายของปัญหา มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับเพศ วัย มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด และทักษะ เน้นกระบวนการสอนให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจริงจนเกิดทักษะและสามารถนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นได้อย่างเหมาะสม
3. ทำให้การเรียนมีความหมายต่อชีวิตจริงและผู้เรียนสามารถประยุกต์ไปใช้ได้ในชีวิตจริง สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง และมุ่งเน้นการเรียนรู้อย่างบูรณาการ ไม่แยกส่วนหรือตัดตอนเป็นท่อน ๆ ของกระบวนการเรียนรู้ และกิจกรรมทางวิชาการโดยผู้เรียนเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการชี้แนะของผู้สอนอันจะนำไปสู่การคิดเป็น โดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่ในสังคมตนเองและวิชาการอย่างเหมาะสม
4. ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้เพื่อที่จะมาใช้เป็นข้อมูลในการแก้ปัญหาในชีวิตของตนเองในวันข้างหน้า รวมทั้งวิธีวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจที่เหมาะสม กับชีวิตของตนเอง
5. ชุมชนเป็นภูมิปัญญาเบื้องต้นและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนเอง
6. ส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้จากท้องถิ่นของตน เป็นการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้กับชีวิตจริงและการทำงานรวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและ
7. ความผูกพันกับท้องถิ่นของตน มีการส่งเสริมให้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา
8. ส่งเสริมความเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพของสังคมในด้านศีลธรรม จริยธรรม การธำรงไว้ซึ่งสังคมประชาธิปไตย การร่วมรักษาสีงแวดล้อม ก่อให้เกิดศรัทธาเชื่อมั่น ภูมิใจในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ชุมชนและชาติ
9. สามารถพัฒนาเพิ่มขึ้นได้ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลาและเมื่อเรื่องนั้น ๆ ไม่เป็นที่สนใจและต้องการของท้องถิ่นรวมทั้งล้าสมัยแล้วสามารถปรับเปลี่ยนได้ทันที

จากความสำเร็จของหลักสูตรท้องถิ่นที่นักการศึกษาได้กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าแต่ละท้องถิ่นมีสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความเชื่อ ความต้องการของชุมชนแตกต่างกัน ดังนั้นจึงควรนำหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางมาปรับและพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และ สภาพท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นของตน เพื่อนำความรู้มาแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตของตน ครอบครัวและสังคมได้

1.3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้บรรลุเป้าหมายควรทำอย่างมีระบบและเป็นขั้นตอน ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

สงัด อุทรานันท์ (2532 : 310-311) ได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังนี้

- ขั้นที่ 1 จัดตั้งคณะทำงาน
- ขั้นที่ 2 ศึกษาสภาพหรือข้อมูลพื้นฐาน
- ขั้นที่ 3 กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่นว่าจะทำการพัฒนาโดยการปรับหลักสูตรหรือสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมา
- ขั้นที่ 4 พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพท้องถิ่น
- ขั้นที่ 5 ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลางและ/หรือจัดสร้างกระบวนการเรียนการสอนใหม่

ขั้นที่ 6 ดำเนินการใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 7 ประเมินผลการใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 8 ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้มีความเหมาะสมต่อไป

กรมสามัญศึกษา (2535 : 32) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

- 1. วิเคราะห์หลักสูตรแม่บท
- 2. วิเคราะห์ความต้องการ ความจำเป็น ปัญหาและอุปสรรคของชุมชน
- 3. วิเคราะห์เป้าหมายหรือความคาดหวังของชุมชน ที่ต้องการให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนแก่นักเรียน

4. วิเคราะห์นโยบายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. วิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียนด้านบุคลากร อาคารสถานที่ งบประมาณ ฯลฯ

6. จัดทำคำอธิบายรายวิชา หรือเนื้อหา หรือกิจกรรม

7. จัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อ

8. ปรับปรุงและพัฒนา

จินตนา สุขสมแดน (2541 :28) ได้สรุปขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน
2. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
3. ดำเนินการพัฒนาและ/หรือจัดทำหลักสูตร
4. นำหลักสูตรไปใช้
5. ประเมินผลหลักสูตร
6. ปรับปรุงแก้ไข

ไพรินทร์ บูลัน (2541 : 25-26) ได้สรุปขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรกลาง และสภาพปัจจุบันปัญหาท้องถิ่น
2. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลาง กับสภาพของท้องถิ่น
3. กำหนดรายละเอียดในโครงสร้างของหลักสูตรกลางที่สอดคล้องกับท้องถิ่น
4. กำหนดวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่าจะทำหลักสูตรขึ้นเองเพื่อเสริม

หลักสูตรกลาง หรือจะทำการปรับจากหลักสูตรกลาง

5. จัดทำแผนการสอนและคู่มือครู
6. ดำเนินการให้หลักสูตรท้องถิ่น
7. ประเมินผลการให้หลักสูตรท้องถิ่นและปรับปรุงแก้ไข

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542:51-153) กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นมีดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
2. กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ
3. ออกแบบหลักสูตร
4. การร่างหลักสูตร
5. การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร
6. การขออนุมัติใช้หลักสูตร
7. การนิเทศติดตามผลและประเมินผลการใช้หลักสูตร

นิตยา บุตรศรี (2542 : 28-29) ได้สรุปขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้เป็น 7 ขั้นตอนดังนี้

1. การแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
2. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
3. การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่น
4. การกำหนดเนื้อหาสาระและกิจกรรม
5. การกำหนดแนวทางวัดผลและประเมินผลของหลักสูตร
6. การนำหลักสูตรไปใช้
7. การประเมินผลการใช้หลักสูตร

ชัยชนา ดอนทอง (2544 : 29-30) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะทำงาน หรือคณะกรรมการในการดำเนินงาน
2. การจัดระบบข้อมูลพื้นฐาน
3. การกำหนดความต้องการความจำเป็นของท้องถิ่น
4. การกำหนดจุดมุ่งหมาย จุดประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่น
5. การวิเคราะห์ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอนจากหลักสูตรแม่บท หรือ

จัดทำแผนการสอน คู่มือครูและสื่อ

6. การปรับปรุงและพัฒนา

ลำลี รักสุทธิ (2544 : 34-36) ได้กำหนดจุดเน้นและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังนี้

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นควรมีจุดเน้น 3 ประการด้วยกันคือ

1. เนื้อหาสาระ เป็นสิ่งที่ต้องกำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้ สภาพความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม กลุ่มชนของตนเองและท้องถิ่นให้ดีขึ้นได้ ที่สำคัญคือต้องมีส่วนร่วมส่งเสริม รักถิ่นฐาน ภูมิใจในภูมิปัญญาของตนเอง

2. กระบวนการเรียนการสอน เป็นเรื่องที่จะต้องเน้นและเปิดโอกาสให้นักเรียนออกไปเรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง ได้สัมผัสและต้องกระทำจริงและมุ่งการมีส่วนร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นสำคัญ

3. ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื้อหาต้องมุ่งเน้นที่การใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามาช่วยอย่างใกล้ชิด เช่น คำสอน สุภาษิตท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนกิจกรรมโครงการตาม
แผนพัฒนาท้องถิ่น

ส่วนขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน
2. ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรแม่บท
3. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา
4. กำหนดจุดมุ่งหมาย
5. พิจารณาความเหมาะสม
6. กำหนดรูปแบบหรือวิธีการ
7. จัดทำแผนการสอน
8. จัดทำคู่มือครู
9. จัดทำแบบฝึก หรือแบบประเมิน
10. ทดลองและใช้หลักสูตร
11. ประเมินผล
12. ปรับปรุงแก้ไข
13. ขออนุญาตใช้

อุดม เขยทิวส์ (2545 : 33-37) ได้กำหนดกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ไว้ดังนี้

1. การสำรวจสภาพปัญหาชุมชน
2. การวิเคราะห์สภาพปัญหาและกำหนดความต้องการ
3. การจัดทำผังหลักสูตร หรือ กรอบความคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. การเขียนแผนการสอน
5. การจัดการเรียนการสอน
6. การประเมินผล

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรระดับปฐมวัย

ศึกษา โดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรีดังต่อไปนี้

1. ศึกษาหลักสูตรกลาง เอกสาร งานวิจัย บทความที่เกี่ยวข้องกับ หลักสูตร
การศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

2. ศึกษาเอกสาร ข้อมูลของจังหวัดจันทบุรี

3. กำหนดสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัด
4. กำหนดโครงร่างหลักสูตร
5. จัดทำตัวอย่างแผนการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการ แล้วนำแผนการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการไปทดลองใช้
6. ประเมินผลการใช้หลักสูตรระดับปฐมวัยศึกษาโดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัด จันทบุรีและปรับปรุงแก้ไขจากการใช้แผนการจัดประสบการณ์

2. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

2.1 จุดมุ่งหมาย

การทรวงศึกษาธิการ (2546 :31) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี ไว้ว่า มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกายอารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดมุ่งหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย มีสุขนิสัยที่ดี
 2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
 3. มีสุขภาพจิตดีและมีความสุข
 4. มีคุณธรรมจริยธรรมและมีจิตใจที่ดีงาม
 5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหวและรักการออกกำลังกาย
 6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
 7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
 8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม
- ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
 10. มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
 11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
 12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

2.2 สารการเรียนรู้

สารการเรียนรู้ใช้เป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้กับเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้สารการเรียนรู้ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ความรู้สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก บุคคลและสถานที่ที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็กที่เด็กมีโอกาสใกล้ชิดหรือปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันและเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ จะไม่เน้นเนื้อหา การท่องจำ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะหรือกระบวนการจำเป็นต้องบูรณาการทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็ก เช่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะทางสังคม และทักษะการคิด ทักษะการใช้ภาษา คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ขณะเดียวกันควรปลูกฝังให้เด็กเกิดเจตคติที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รักการเรียนรู้ รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับวัย เป็นต้น สารการเรียนรู้กำหนดเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.2.1 ประสพการณ์สำคัญ

ประสพการณ์สำคัญเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมไปพร้อมกันด้วย ประสพการณ์สำคัญมีดังนี้

1. ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย ได้แก่

1.1 การทรงตัวและการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่

1.1.1 การเคลื่อนไหวอยู่กับที่และการเคลื่อนไหวเคลื่อนที่

1.1.2 การเคลื่อนไหวพร้อมวัสดุอุปกรณ์

1.1.3 การเล่นเครื่องเล่นสนาม

1.2 การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อเล็ก

1.2.1 การเล่นเครื่องเล่นสัมผัส

1.2.2 การเขียนภาพและการเล่นกับสี

1.2.3 การปั้นและประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ด้วยดินเหนียว ดินน้ำมัน

แท่งไม้ เศษวัสดุ ฯลฯ

1.3 การรักษาสุขภาพ

การปฏิบัติตนตามสุขอนามัย

1.4 การรักษาความปลอดภัย

การรักษาความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่นในกิจวัตรประจำวัน

2. ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ ได้แก่

2.1 ดนตรี

2.1.1 การแสดงฎีกิริยาโต้ตอบเสียงดนตรี

2.1.2 การเล่นเครื่องดนตรีง่าย ๆ เช่น เครื่องดนตรีประเภทเคาะ

ประเภทตี ฯลฯ

2.1.3 การร้องเพลง

2.2 สุนทรียภาพ

2.2.1 การชื่นชมและสร้างสรรค์สิ่งสวยงาม

2.2.2 การแสดงออกอย่างสนุกสนานกับเรื่องตลก ขำขัน และ
เรื่องราวเหตุการณ์ที่สนุกสนานต่าง ๆ

2.3 การเล่น

2.3.1 การเล่นอิสระ

2.3.2 การเล่นรายบุคคล การเล่นเป็นกลุ่ม

2.3.3 การเล่นในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

2.4 คุณธรรม จริยธรรม

การปฏิบัติตามหลักศาสนาที่นับถือ

3. ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ได้แก่ การเรียนรู้

ทางสังคม

3.1 การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเอง

3.2 การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น

3.3 การวางแผน ตัดสินใจเลือก และลงมือปฏิบัติ

3.4 การมีโอกาสได้รับรู้ความรู้สึก ความสนใจ และความต้องการของ

ตนเองและผู้อื่น

3.5 การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น

3.6 การแก้ปัญหาในการเล่น

3.7 การปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อาศัยอยู่และความเป็นไทย

4. ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ได้แก่

4.1 การคิด

- หรือสถานที่จริง
- 4.1.1 การรู้จักสิ่งต่าง ๆ ด้วยการมอง ฟัง สัมผัส ชิมรส และดมกลิ่น
 - 4.1.2 การเลียนแบบการกระทำและเสียงต่าง ๆ
 - 4.1.3 การเชื่อมโยงภาพ ภาพถ่าย และรูปแบบต่าง ๆ กับสิ่งของ
 - 4.1.4 การรับรู้และแสดงความรู้สึกผ่านสื่อ วัสดุ ของเล่น และผลงาน
 - 4.1.5 การแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อ วัสดุ ต่าง ๆ
- 4.2 การใช้ภาษา
- 4.2.1 การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด
 - 4.2.2 การพูดกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเอง หรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง
 - 4.2.3 การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ
 - 4.2.4 การฟังเรื่องราวนิทาน คำคล้องจอง คำกลอน
 - 4.2.5 การเขียนในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก เขียนภาพ เขียนขีดเขียน เขียนคล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์ เขียนชื่อตนเอง
 - 4.2.6 การอ่านในหลายรูปแบบ ผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก อ่านภาพหรือสัญลักษณ์จากหนังสือนิทาน/เรื่องราวที่สนใจ
- 4.3 การสังเกต การจำแนก และการเปรียบเทียบ
- 4.3.1 การสำรวจและอธิบายความเหมือน ความต่างของสิ่งต่าง ๆ
 - 4.3.2 การจับคู่ การจำแนก และการจัดกลุ่ม
 - 4.3.3 การเปรียบเทียบ เช่น ยาว/สั้น ขรุขระ/เรียบ ฯลฯ
 - 4.3.4 การเรียงลำดับสิ่งต่าง ๆ
 - 4.3.5 การคาดคะเนสิ่งต่าง ๆ
 - 4.3.6 การตั้งสมมติฐาน
 - 4.3.7 การทดลองสิ่งต่าง ๆ
 - 4.3.8 การสืบค้นข้อมูล
 - 4.3.9 การใช้หรืออธิบายสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

4.4 จำนวน

4.4.1 การเปรียบเทียบจำนวน มากกว่า น้อยกว่า เท่ากัน

4.4.2 การนับสิ่งต่าง ๆ

4.4.3 การจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง

4.4.4 การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนหรือปริมาณ

4.5 มิติสัมพันธ์ (พื้นที่/ระยะ)

4.5.1 การต่อเข้าด้วยกัน การแยกออก การบรรจุและการเทออก

4.5.2 การสังเกตสิ่งต่าง ๆ และสถานที่จากมุมมองที่ต่าง ๆ กัน

4.5.3 การอธิบายในเรื่องตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

4.5.4 การสื่อความหมายของมิติสัมพันธ์ด้วยภาพวาด ภาพถ่าย

และรูปภาพ

4.6 เวลา

4.6.1 การเริ่มต้นและการหยุดการกระทำโดยสัญญาณ

4.6.2 การเปรียบเทียบเวลา เช่น ตอนเช้า ตอนเย็น เมื่อวานนี้

พรุ่งนี้ ฯลฯ

4.6.3 การเรียงลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ

4.6.4 การสังเกตความเปลี่ยนแปลงของฤดู

2.2.2 สารที่ควรเรียนรู้

สารที่ควรเรียนรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรม ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหา ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการ และความสนใจของเด็ก โดยให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญที่ระบุไว้ข้างต้น ทั้งนี้อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้ โดยคำนึงถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก สารที่เด็กอายุ

3-5 ปี ควรเรียนรู้ มีดังนี้

1. เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้จักชื่อ นามสกุล รูปร่าง หน้าตา รู้จักอวัยวะต่าง ๆ วิธีระมัดระวังร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย การรับประทานอาหารให้ถูกสุขลักษณะ เรียนรู้ที่จะเล่นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองคนเดียว หรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และแสดงมารยาทที่ดี

2. เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กควรได้มีโอกาส รู้จักและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เด็กต้อง เกี่ยวข้องหรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

3. ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้เรียนรู้สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต รวมทั้ง ความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ

4. สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรจะได้รู้จัก สี ขนาด รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัสของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ และการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้ อยู่ในชีวิตประจำวัน

2.3 การจัดประสบการณ์

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3-5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดใน รูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาทรงด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และ สติปัญญา โดยมีหลักการ และแนวทางการจัดประสบการณ์ ดังนี้

2.3.1 หลักการจัดประสบการณ์

1. จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่าง ต่อเนื่อง
2. เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการความสนใจ ความแตกต่าง ระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
3. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการ และ ผลผลิต
4. จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องและเป็น ส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์
5. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

2.3.2 แนวทางในการจัดประสบการณ์

1. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือเหมาะกับ อายุ วุฒิภาวะและระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
2. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้ คือ เด็กได้เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

3. จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้

4. จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจลงมือกระทำและนำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวกและเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

5. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในบรรยากาศที่อบอุ่น มีความสุข และเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ กัน

6. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

7. จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

8. จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้อาศัยการวางแผนไว้

9. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผน การสนับสนุน สื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรมและการประเมินพัฒนาการ

10. จัดทำสารนิเทศด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

2.3.3 การจัดกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใดและอย่างไร การจัดกิจกรรมประจำวันมีหลักการจัดและขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

1) หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน

(1) กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน

(2) กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

(3) กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที

(4) กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลังจัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

2) ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวัน ต้องให้ครอบคลุมดังต่อไปนี้

(1) การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้วัยวะต่าง ๆ จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

(2) การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจัดชิ้นส่วน ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

(3) การพัฒนาอารมณ์จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ชื่อสัตย์ ประหยัด เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านการเล่นให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือก ได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

(4) การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกาข้อตกลงของส่วนรวมเก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

(5) การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้ สนทนาอภิปรายและเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล ต่าง ๆ ทดลอง ศึกษาสถานประกอบการ หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสม กับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหา ในชีวิตประจำวัน และในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่ม ย่อย กลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

(6) การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสารถ่ายทอด ความรู้สึก ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรม ทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน และบุคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัด กิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ

(7) การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้ พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก เล่นบทบาทสมมติในมุมเล่น ต่าง ๆ เล่นน้ำเล่นทราย เล่นก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ เล่น แท่งไม้ รูปทรงต่าง ๆ ฯลฯ

2.4 การประเมินพัฒนาการ

การประเมินพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก โดยถือเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน ทั้งนี้ให้มุ่งนำข้อมูลการประเมินมาพิจารณาปรับปรุง วางแผนจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาตามจุดหมายของหลักสูตร การ ประเมินพัฒนาการควรยึดหลักดังนี้

1. ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านและนำมาพัฒนาเด็ก
2. ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี
3. สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน
4. ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการหลากหลายเหมาะสมกับเด็ก รวมทั้งใช้

แหล่งข้อมูลหลาย ๆ ด้าน ไม่ควรใช้การทดสอบ

สำหรับวิธีการประเมินที่เหมาะสมและควรใช้กับเด็กอายุ 3-5 ปี ได้แก่ การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม การสนทนา การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานเด็กที่เก็บอย่างมีระบบ

จากสาระสำคัญของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า เป็นหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยฉบับล่าสุด เป็นการจัดการศึกษา ในลักษณะการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญา ตามวัย และความสามารถของแต่ละบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ โดยความร่วมมือจากทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็น โรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน รวมทั้งหน่วยงานหรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

3. สาระท้องถิ่นของจังหวัดจันทบุรี

ข้อมูลท้องถิ่นแบ่งได้หลายประเภท ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่หน่วยงาน องค์กร และนักวิชาการนำมากำหนด เช่น

สำลี รักสุทธี (2544 : 48-49) ได้จำแนกหัวข้อ/ขอบข่ายของข้อมูลท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์ของจังหวัด
 - 1.1 ที่ตั้ง/อาณาเขต
 - 1.2 ลักษณะภูมิอากาศ
 - 1.3 ลักษณะภูมิประเทศ
 - 1.4 ทรัพยากรธรรมชาติ
 - 1.5 สภาพแวดล้อม
2. ประวัติความเป็นมา/อาณาจักรโบราณที่เกี่ยวข้อง
 - 2.1 นิทาน/ตำนาน/นิยาย
 - 2.2 ประวัติชนชาติ/เมือง
 - 2.3 โบราณสถาน โบราณวัตถุ
 - 2.4 อนุสรณ์สถาน
3. ขนบธรรมเนียมประเพณี
 - 3.1 ประเพณีทางศาสนา

- 3.2 ประเพณีเกี่ยวกับวันสำคัญ
- 3.3 การละเล่นของพื้นเมือง
- 3.4 วิถีชีวิต และความเป็นอยู่
- 4. ศิลปะพื้นบ้าน
 - 4.1 งานประดิษฐ์
 - 4.2 งานปั้น
 - 4.3 งานแกะสลัก
 - 4.4 งานจักสาน
 - 4.5 งานแสดง
 - 4.6 งานถักทอ/เย็บปัก
- 5. บุคคลสำคัญของท้องถิ่น
 - 5.1 บุคคลสำคัญในอดีตและผลงาน
 - 5.2 บุคคลสำคัญในปัจจุบันและผลงาน
- 6. การดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น
 - 6.1 การประกอบอาชีพ
 - 6.2 คตินิยม/วิถีชีวิต

ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ (2533 : 37-38) ได้กำหนดรายละเอียด

ข้อมูล ท้องถิ่นไว้ดังนี้

- 1. สภาพแวดล้อมทางภูมิปัญญาของท้องถิ่น
 - 1.1 ลักษณะภูมิประเทศ
 - 1.2 แม่น้ำ ภูเขา ที่สำคัญ ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ
 - 1.3 ทรัพยากรน้ำ
 - 1.4 ลักษณะภูมิอากาศ
 - 1.5 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 1.6 ประชากรและการตั้งถิ่นฐาน
 - 1.7 การคมนาคม การขนส่ง
 - 1.8 แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ เช่น อุทยานแห่งชาติ
- 2. ประวัติและความเป็นมาของท้องถิ่น
 - 2.1 ประวัติและความเป็นมาของจังหวัด

- 2.2 ประวัติศาสตร์ไทยที่เกี่ยวข้องกับจังหวัด
- 2.3 ความสำคัญของจังหวัดในประวัติศาสตร์
- 2.4 อาณาจักรไทยที่เกี่ยวข้องกับจังหวัด
- 2.5 ตำนานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น
- 3. โบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญของจังหวัด
- 4. ขนบธรรมเนียมประเพณีของจังหวัด
 - 4.1 ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา
 - 4.2 ประเพณีเกี่ยวกับวันสงกรานต์
- 5. ศิลปะพื้นบ้านของจังหวัด
 - 5.1 เครื่องปั้นดินเผา
 - 5.2 การแกะสลัก การจักสาน
- 6. บุคคลสำคัญของจังหวัด
 - 6.1 ผู้ว่าราชการจังหวัด
 - 6.2 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัด
 - 6.3 วีรบุรุษของจังหวัด
 - 6.4 ผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพต่าง ๆ ของจังหวัดทั้งในอดีตและปัจจุบัน
 - 6.5 ผู้นำท้องถิ่นที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่จังหวัดทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาส
- 7. เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพที่สำคัญ ๆ ของจังหวัด
 - 7.1 เศรษฐกิจแบบพอเพียง การเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ ผลผลิตทาง เกษตรที่สำคัญ
 - 7.2 การประมง
 - 7.3 การเลี้ยงสัตว์
 - 7.4 การอุตสาหกรรมที่สำคัญ ๆ ในท้องถิ่นและหัตถกรรมในครัวเรือน
 - 7.5 การบริการและการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อรายละเอียดข้อมูลท้องถิ่นของจังหวัดจันทบุรี โดยยึดแนวการจำแนก หัวข้อ/ขอบข่ายของข้อมูลท้องถิ่น ตามความสนใจและเหมาะสมกับนักเรียนชั้นอนุบาล ปีที่ 2 ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

- 1. สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรี
 - 1.1 ลักษณะภูมิประเทศ

- 1.2 สถานที่ท่องเที่ยว
2. ประวัติความเป็นมา
 - 2.1 ประวัติจังหวัดจันทบุรี
 - 2.2 โบราณสถาน
3. ขนบธรรมเนียมประเพณี
 - 3.1 ประเพณีสำคัญ
 - 3.2 การละเล่นพื้นเมือง
4. ศิลปะพื้นบ้าน
 - 4.1 งานจักสาน
 - 4.2 งานทอ
5. บุคคลสำคัญของท้องถิ่น
6. การดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น
 - 6.1 การประกอบอาชีพ
 - 6.2 อาหารพื้นเมือง

ผู้วิจัยได้จำแนกหัวข้อข้อมูลของจังหวัดจันทบุรีให้เหมาะสมกับวัยและความสนใจของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ซึ่งคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2542 : 2) ได้ให้ข้อมูลของจังหวัดจันทบุรีไว้ดังนี้

1. สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรี

1.1 ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดจันทบุรี มีภูมิประเทศอาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะคือ

1.1.1 ภูเขาสูงและเนินเขา ได้แก่ ด้านตะวันตกเฉียงเหนือติดต่อกับจังหวัดระยองและจังหวัดฉะเชิงเทรา มีภูเขาชะมุล ชะอม และเขาลำปลายพระเกศในเขตพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว ในตอนเหนือและตะวันออกของจังหวัดมีทิวเขาจันทบุรี ซึ่งประกอบด้วยเขาสอยดาวเหนือ เขาตะเคียนทอง เขาพระบาทพลวง เขาปล้อง เขาสอยดาวได้ทอดตัวจากเขตติดต่อจังหวัดสระแก้วลงมาตอนกลางของจังหวัดบรรจบกับเขาสามง่ามที่ยื่นออกจากทิวเขาบรรทัดมาทางตะวันตก ทิวเขาจันทบุรี ครอบคลุมพื้นที่ด้านตะวันออกของกิ่งอำเภอเขาฉิมชฎุ ตะวันตกของอำเภอสอยดาวและอำเภอโป่งน้ำร้อน ส่วนเขาสามง่ามอยู่ทางใต้ของอำเภอโป่งน้ำร้อน ตะวันออกของอำเภอมะขาม และตอนเหนือของอำเภอขลุง นอกจากนี้มีภูเขาสูง ได้แก่ ภูเขาสระบาปอยู่ใน

พื้นที่เขตติดต่ออำเภอเมืองจันทบุรี อำเภอมะขามและอำเภอขลุง นอกนั้นเป็นเนินเขาที่อยู่กระจายทั่วไปในทุกอำเภอและกิ่งอำเภอ

1.1.2 ที่ราบสูงและที่ราบเชิงเขา ได้แก่ ด้านตะวันออกของเขาสอยดาว คือ อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ด้านใต้ของเขาสามง่าม คือ ตอนกลางของอำเภอขลุงและตะวันออกของอำเภอมะขาม อีกบริเวณหนึ่งระหว่างเขาสอยดาวกับทิวเขาชะมุล ได้แก่ อำเภอแก่งหางแมว กิ่งอำเภอเขาฉกรรจ์ และทางตอนเหนือของอำเภอท่าใหม่

1.1.3 ที่ราบลุ่มน้ำและชายฝั่งทะเล ได้แก่ ลุ่มน้ำจันทบุรีไหลผ่านทางตะวันตกของอำเภอมะขาม อำเภอเมืองจันทบุรี ลุ่มน้ำคลองโตนดไหลผ่านอำเภอแก่งหางแมว ท่าใหม่ ลุ่มน้ำเวฬุไหลผ่านอำเภอขลุง ส่วนที่ราบชายฝั่งทะเล ได้แก่ พื้นที่ตอนใต้ของอำเภอนายายอาม ท่าใหม่ แหลมสิงห์และอำเภอขลุง

1.2 สถานที่ท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรีมีอยู่หลายแห่งด้วยกัน สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ และมีชื่อของจังหวัดจันทบุรีมีดังนี้

1.2.1 สวนสาธารณะสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ตั้งอยู่ในกลางเมืองจันทบุรี มีพื้นที่ 30 ไร่ โดยบริเวณรอบนอกชุดเป็นบึงล้อมรอบสำหรับพายเรือเล่น และยังใช้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาสองประมงจังหวัดอีกด้วย ภายในเกาะกลางบึงแห่งนี้ยังเป็นที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงตั้งตระหง่านอยู่ท่ามกลางทิวเขาและพระทัยทั้งสิ้น คือ พระเยี่ยงเงิน หลวงพิชัยอาสา หลวงพรหมเสนา หลวงราชเสนหา ซึ่งชาวจันทบุรีได้ร่วมกันสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นอนุสรณ์สถานสำหรับการกู้เอกราชของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่ได้ทรงเลือกเอาจังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งสำคัญในการของสู้รบกำลัง เสี่ยงอาวุธในการกู้เอกราชคืนจากพม่า

1.2.2 ถนนอัญมณี บริเวณถนนศรีจันทร์และตรอกกระจำจ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงนับเป็นถนนเศรษฐกิจของจังหวัดที่ผู้ประกอบการธุรกิจด้านอัญมณีจะมาซื้อขายพลอยและอัญมณีต่าง ๆ เป็นประจำทุกวัน นับเป็นตลาดพลอยที่เจียระไนแล้วที่ใหญ่แห่งหนึ่งในประเทศ นอกจากนี้ในวันศุกร์ เสาร์และอาทิตย์ ยังมีการค้าขายพลอยดิบอีกด้วย

1.2.3 น้ำตกคลองนารายณ์ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “น้ำตกสระบาป” อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 11 กม. น้ำตกแห่งนี้อยู่บนเนินเขาสูง ต้องเดินป่าลัดเลาะขึ้นไป ตัวน้ำตกสูงประมาณ 25 เมตร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จประพาสเมื่อ พ.ศ.2419

1.2.4 วัดเขาสุกิม เป็นวัดที่มีทัศนียภาพสวยงามมาก สร้างเมื่อปี พ.ศ.2509 ด้วยแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ที่มีต่อพระอาจารย์สมชาย ฐิตวิริโย โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เป็นที่บำเพ็ญภาวนาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป บริเวณวัดกว้างขวางตั้งสูงขึ้นไปอยู่บนเชิงเขา มีพื้นที่ประมาณ 3,280 ไร่ ภายในวัดมีศาสนสมบัติ ศาสนาวัตถุ และวัตถุโบราณล้ำค่าต่าง ๆ มากมาย ส่วนหนึ่งได้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์เก็บรวบรวมสิ่งของต่าง ๆ ที่ได้รับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา ล้วนแล้วแต่มีค่าทั้งทางด้านศิลปะและราคา มีโรงทานเลี้ยงอาหารแก่ผู้ที่มาวัดตลอด 24 ชม. และมีที่พักจัดไว้ให้ผู้ที่มาปฏิบัติกิจทางศาสนาได้พักหลับนอนอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีโรงเรียน โรงพยาบาล ที่พระอาจารย์สมชาย ได้สร้างให้เป็นสมบัติของทางราชการด้วย

1.2.5 หาดคู้วิมาน ตั้งอยู่อำเภอนายายอาม เป็นหาดสีทองมีหาดหินผุดเป็นแห่ง ๆ แต่งแต้มชายหาดให้สวยงามยิ่งขึ้น ตลอดเส้นทางที่ผ่านสามารถชมวิวทิวทัศน์สวยงาม

1.2.6 หาดแหลมเสด็จ อำเภอกระเบนนก ตั้งอยู่ อำเภอท่าใหม่ เป็นหาดทรายขาวสะอาดยาวเหยียดสุดตา ในบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของศูนย์การพัฒนาอำเภอกระเบนนก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีการบริหารจัดการดำเนินการตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในการพัฒนาอาชีพราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณอำเภอกระเบนนก เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยเน้นในเรื่องการประมงชายฝั่ง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งและเกษตรอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งและสิ่งแวดล้อมโดยมีสะพานทางเดินศึกษาธรรมชาติป่าไม้ชายเลนเพื่อให้ผู้มาท่องเที่ยวได้ศึกษาเกี่ยวกับนิเวศน์ป่าไม้ชายเลน

1.2.7 หาดเจ้าหลาว ตั้งอยู่อำเภอท่าใหม่ มีลักษณะเป็นชายหาดที่สวยงาม ยังคงเป็นธรรมชาติที่ยังสดใสนอยู่ บรรยากาศอบอุ่นไปด้วยไอแดด ชายหาดและขุนเขา นอกจากนี้ยังมีแนวประการังน้ำตื้นให้ชมตามธรรมชาติเป็นแนวประการังติดฝั่งลากสีใหญ่ที่สุดมีพื้นที่ 14 ตารางกิโลเมตร

1.2.8 หาดแหลมสิงห์ อยู่ที่ตำบลปากน้ำแหลมสิงห์ อำเภอแหลมสิงห์ ห่างจากตัวเมืองจันทบุรี 34 กม. บนหัวแหลมสิงห์มีหินลักษณะคล้ายสิงห์หมอบ หันหน้าออกสู่ทะเลจึงเรียกว่า “เขาแหลมสิงห์” บนเขามียอดเขาส่งสร้างในรัชกาลที่ 3 คือ ป้อมไพร่พินาศ และป้อมพิฆาตปัจจามิตร ปัจจุบันคงเหลือเพียงป้อมไพร่พินาศเพียงป้อมเดียว บริเวณชายหาดยาวเหยียดไปจนสุดลูกหูลูกตา มีทิวสนทอดยาวไปตลอดหาด เหมาะสมหรับใช้เป็นแหล่งพักผ่อน

1.2.9 อำเภอกระดังงะ เป็นชายหาดเล็ก ๆ อยู่ตรงข้ามกับหาดแหลมสิงห์ การเดินทางอาจเช่าเรือจากหาดแหลมสิงห์ไปประมาณ 15 นาที ใกล้ ๆ กับอำเภอกระดังงะมีเกาะนมสาว ซึ่งอยู่ไม่ไกลมากนักที่เป็นแหล่งปะการัง

1.2.10 โอเอซิส-ซีวิลด์ ตั้งอยู่ในเขตอำเภอแหลมสิงห์ ห่างจากตัวเมือง 25 กม. ตั้งอยู่บนพื้นที่กว่า 68 ไร่ เป็นสถานที่เพาะพันธุ์และอนุรักษ์ปลาโลมาน่าน้ำจันทบุรี ซึ่งมีอยู่ 2 พันธุ์ คือ พันธุ์หัวบาตร และพันธุ์หัวขวด ซึ่งเป็นฟาร์มปลาโลมาแห่งแรกของประเทศไทย ผู้ที่มาเที่ยวฟาร์มแห่งนี้ จะได้เห็นปลาโลมาอย่างใกล้ชิดขณะโผล่ขึ้นมารับปลาเป็นอาหารจากเจ้าหน้าที่ และชมปลาโลมาว่ายน้ำไปมาในทำการแสดงต่าง ๆ

1.2.11 น้ำตกพลิว ตั้งอยู่ที่อำเภอแหลมสิงห์ ระยะทาง 17 กม. จากตัวเมือง มี 3 ชั้น จากทางขึ้นไป 300 เมตร มีถ้ำถ้ำลอดอยู่ทางขวามือ เป็นเจดีย์ศิลาแลง รัชกาลที่ 5 โปรดให้พระยาจันทบุรี เป็นแม่กองสร้าง เมื่อ พ.ศ.2419 นอกจากนี้แล้ว บริเวณใกล้เคียง กัน ยังมีปิรามิด อีกแห่งหนึ่งชื่อ “ปิรามิดพระนางเรือล่ม” หรือ “สถูปพระนางเรือล่ม” เป็นที่บรรจุพระอังคารของพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ ซึ่งเคยเสด็จประพาสน้ำตกพลิวเมื่อ พ.ศ.2417

1.2.12 อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ อยู่ห่างจากตัวเมืองจันทบุรี 30 กม. อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏเป็นต้นน้ำสำคัญของแม่น้ำจันทบุรี มียอดเขาพระบาทเป็นภูเขาสูงสุด สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,000 เมตร มีเนื้อที่ 36,687 ไร่ สภาพป่าเป็นป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา และป่าไม้ผลัดใบ มีสมุนไพรชนิดต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีกล้วยไม้ป่านานาชนิด และพันธุ์ไม้ที่หายาก คือ ไม้กฤษณา เนื่องจากสภาพป่าอยู่ในเขตเทือกเขาสูงชัน มีสัตว์ป่าชุกชุม เช่น กระตัง ลีลา หมี กวาง เก้ง เลียงผา และนกชนิดต่าง ๆ ตามลำห้วยก็ยังมีปลาพลวง ปลาก้าง ปลาหนวด ปลาดุก รำพัน อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

1.2.13 อุทยานยอดเขาพระบาท เขาพระบาทอยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ 5 กม. ไปตามเส้นทางแยกเข้าวัดพลวง และต้องเดินเข้าขึ้นสู่ยอดเขาอีก 3 กม. ทิวทัศน์บนยอดเขาคิชฌกูฏ หรือ เขาพระบาทนี้มีปรากฏการณ์ทางธรณีวิทยาที่เกี่ยวข้องกับตำนานทางพุทธศาสนา อาทิเช่น ศิลา เจดีย์ รอยพระพุทธรูป หินรูปบาตรคว่ำ ถ้ำฤาษี ลานแข่งรถพระอินทร์ หินเป็นรูปคล้ายเต่าและช้างขนาดยักษ์บนยอดเขาพระบาทซึ่งมีอากาศเย็นสบายนั้น สามารถมองเห็นทิวทัศน์ของเทือกเขาสระบาป เขาสุกิม เกาะนมสาว และตัวเมืองจันทบุรีได้อย่างชัดเจน ในวันมาฆบูชาประชาชนขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรูปทั้งกลางวันและกลางคืนเป็นจำนวนมาก

2. ประวัติความเป็นมา

2.1 ประวัติจังหวัดจันทบุรี

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดจันทบุรี (2545 : 1-2) ได้ให้ข้อมูลประวัติจังหวัดจันทบุรีไว้ดังนี้

จังหวัดจันทบุรีเป็นเมืองเก่าแก่จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เชื่อว่ามียุ
ไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี เป็นเมืองที่ชนชาติขอมสร้างขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกับเมืองพิมาย เพชรบูรณ์
และลพบุรี ตามศิลาจารึก เรียกเมืองจันทบุรีในสมัยนั้นว่า "ควนคราบุรี" ชาวบ้านเรียกว่า "เมืองกา
โว" ตามชื่อผู้ครองเมือง ตัวเมืองตั้งอยู่บริเวณหน้าเขาสระบาป ชาวพื้นเมืองดั้งเดิมเป็นชนชาติของ
มีภาษาพูดของตนเองแตกต่างจากภาษาไทยและภาษาเขมร ชนชาติขอมปกครองเมืองจันทบุรี
อยู่ประมาณ 400 ปี จนเสื่อมอำนาจลง ใน พ.ศ.1800 ชนชาติไทยทางอาณาจักรฝ่ายใต้ ซึ่งมีราช
ธานีอยู่ที่เมืองสุพรรณภูมิ (เมืองอ่างทอง) เข้ายึดเมืองจันทบุรีรวมอยู่ในอาณาจักรไทยฝ่ายใต้
เรื่อยมา โดยในสมัยพระเจ้าอู่ทอง ได้ย้ายเมืองจันทบุรีจากเชิงเขาสระบาป (ตำบลคลองนารายณ์
อำเภอเมือง ในปัจจุบัน) มาสร้างเมืองใหม่ที่บ้านหัววัง ตำบลพุงทลาย (ในปัจจุบันเป็นตำบลจันท
นิมิต) เพราะเมืองเดิมติดภูเขาไม่สามารถขยายออกไปได้ และที่ตั้งเมืองแห่งใหม่อยู่ใกล้แม่น้ำ
จันทบุรี สะดวกในการคมนาคม ต่อมาประมาณ พ.ศ.2200 ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ได้ย้ายเมืองจากบ้านหัววัง ตำบลพุงทลายเนื่องจากถูกน้ำท่วมทุกปี มาสร้างเมืองใหม่ที่บ้านลุ่ม
ซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี ในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้า
ตากสินมหาราชเมื่อครั้งยังเป็นพระยาวชิรปราการ ได้นำกำลังพลประมาณ 500 คน ฝ่าวงล้อม
ของทหารพม่าออกไปทางทิศตะวันออก ผ่านจังหวัดนครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี และ
ระยอง เข้ายึดเมืองจันทบุรี ไว้ เพื่อเป็นแหล่งสะสมเสบียงอาหารและรวบรวมกำลังพลเป็นเวลา 5
เดือน ได้ทหารประมาณ 5,000 คน ต่อเรือรบได้ประมาณ 100 ลำ เพื่อไปกอบกู้กรุงศรีอยุธยา
ประมาณ พ.ศ. 2377 สมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ไทยเกิดกรณีพิพาทกับญวน
เรื่องเจ้าอนุวงศ์จึงโปรดเกล้าให้สร้างป้อมค่ายและเมืองใหม่ที่บ้านเนินวง ตำบลบางกะจะซึ่งอยู่ใน
ที่สูง ลักษณะของชัยภูมิ เหมาะแก่การสร้างที่มั่นต่อสู้กับข้าศึก จนเมื่อสงครามระหว่างไทยกับ
ญวนสงบลงแล้ว ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้ย้ายเมืองจันทบุรี
จากบ้านเนินวงกลับมาอยู่ที่เมืองเก่าที่บ้านลุ่มตามเดิม และได้อยู่มาจนทุกวันนี้ ในปี พ.ศ.2436
สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยมีกรณีพิพาทกับฝรั่งเศส ด้วยเรื่อง
ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง มีการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ ฝรั่งเศสยื่นคำขาดให้ไทยยอมสละสิทธิใน
ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง และเสียค่าปรับให้แก่ฝรั่งเศส โดยยึดเมืองจันทบุรี และตราดไว้เป็น
ประกัน ไทยต้องยอมสละดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศส เพื่อแลกเอาเมืองจันทบุรี และตราด
กลับคืนมา รวมระยะเวลาที่ฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรีไว้นานถึง 11 ปี ปราบปรามหลักฐานการยึด
ครองของฝรั่งเศสเหลือให้เห็นอยู่ เช่น ตึกแดง คุกขี้ไก่ เป็นต้น ในปี พ.ศ. 2449 มีการจัดระเบียบ
บริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล จึงจัดตั้งมณฑลจันทบุรีขึ้น โดยมีเมือง

จันทบุรี ระยอง และตราด อยู่ในเขตปกครอง จนถึง พ.ศ. 2476 ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ได้ยกเลิกมณฑลเทศาภิบาล และจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัดและอำเภอเมืองจันทบุรี จึงมีฐานะเป็นจังหวัดมาจนถึงปัจจุบัน

2.2 โบราณสถาน

สำนักงานสถิติจังหวัดจันทบุรี (2543:5-11) ได้กล่าวถึงโบราณสถานของจังหวัดจันทบุรีไว้ดังนี้

2.2.1 ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ตั้งอยู่ที่ถนนท่าหลวง บริเวณฝั่งขวาของค่ายตากสิน ฝั่งซ้ายมือเป็นที่ตั้งของศาลหลักเมือง

2.2.2 วัดคาทอลิกจันทบุรี เป็นวัดคาทอลิกที่เก่าแก่ มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล ตามหลักฐาน ในเอกสารได้บันทึกไว้ว่าเริ่มสร้างวัดระหว่าง พ.ศ.2254-2285 โดยบาทหลวงคาทอลิกชาวฝรั่งเศสและสัตบุรุษชาวญวน ที่อาศัยอยู่ในเมืองจันทบุรี ขณะนั้น และทำการปรับปรุงมาโดยตลอด ครั้งสุดท้ายได้บูรณะวัดในปี พ.ศ.2487-2528 ได้ชื่อว่าเป็นวัดคาทอลิกที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีรูปทรงทางสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกที่เรียกว่า ศิลปะแบบโกธิค ตกแต่งด้วยกระจกสีติดผนังเป็นภาพทางคริสต์ศาสนาที่สวยงามมาก

2.2.3 วัดไผ่ล้อม เป็นวัดเก่าแก่สมัยอยุธยาตอนปลาย ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือช่างสมัยอยุธยาตอนปลาย แสดงถึงเรื่องราวต่าง ๆ ของพระเจ้าลิขชาติ หรือถ้าหากสนใจภาพจิตรกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพชีวิตชาวบ้านในยุคก่อน ๆ

2.2.4 โบราณสถานเมืองเพนียด มีสิ่งสำคัญคือมีกำแพงก่อด้วยศิลาแลง สถานที่แห่งนี้สันนิษฐานว่า เดิมเป็นที่ตั้งตัวเมืองจันทบุรี ยุคแรกตั้งแต่ 1,000 ปี ล่วงมาแล้วในปี พ.ศ. 2499

2.2.5 วัดพลับ เดิมชื่อ วัดสุวรรณคัมพาราม แปลว่าอารามที่มีผลมะพลับทอง เนื่องจากมีต้นมะพลับสาขาใหญ่โต เมื่อเวลามีผลสุกเหลืองอร่ามเหมือนสีทอง ต่อมาประชาชนนิยมเรียกว่า วัดพลับ มีสิ่งสำคัญคือ วิหารไม้เจดีย์กลางน้ำ หอไตรกลางน้ำ หอสดมภ์ และพระปรางค์ ในเจดีย์มีพระยอดธงบรรจุอยู่ ต่อมาเจดีย์ได้แตกออกปรากฏว่ามีพระยอดธงเป็นจำนวนมากซึ่งมือภินหารป้องกันภัยได้ทั้งภาคพื้นดินและอากาศ

2.2.6 อุตุเรือพระเจ้าตากสินมหาราช เชื่อว่าเป็นสถานที่ซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชให้เป็นที่ต่อเรือรบ เมื่อครั้งเตรียมยกทัพไปตีพม่า เพื่อกู้เอกราชชาติไทย พ.ศ.2310 โดยทางหน่วยโบราณคดีได้นำ กองโบราณคดี กรมศิลปากร ได้ทำการขุดค้นซากเรือและตรวจสอบชั้นดินทางโบราณคดี พบส่วนประกอบต่าง ๆ ของเรือโบราณ และสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นเรือ

ลำภาจันแบบปูเจียนขนาดเล็ก มีใบสามเถา ใช้หางเสือเรือ ขนาดเรือ 24 เมตร กว้าง 5 เมตร และบริเวณรอบ ๆ มีแอ่งน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าอยู่ตามริมฝั่งยาว ลักษณะคล้ายคูเรืออยู่หลายแห่ง

2.2.7 วัดทองทั่ว อยู่ใกล้กับเมืองเพนียด มีพระอุโบสถอายุนับร้อยปี และเป็นแหล่งหลักฐานศิลปะแบบเขมร ได้แก่ ทับหลังแบบศิลปกาลาปริวัต ทับหลังแบบศิลปไพรกเมง เสาอิงประดับกรอบประตูแบบ ศิลปกาลาปริวัต และแบบศิลปนครวัดตอนปลาย กับภาพสลักลายเส้น พระพิฆเนศ และงวงหุข่างหิน อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 17-18

2.2.8 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี ตั้งอยู่ในเขตสถาบันราชภัฏรำไพพรรณี โดยแต่ก่อนตัวอาคารของศูนย์วัฒนธรรม คือ พระตำหนักสวนบ้านแก้ว พระราชนิเวศน์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 และต่อมาได้ทรงพระราชทานให้เป็นที่ตั้งสร้างวิทยาลัยจันทบุรี และเมื่อครั้งพระองค์เสด็จสวรรคต ทางวิทยาลัยจันทบุรี ได้จัดบูรณะพระตำหนักทั้ง 3 หลังขึ้น เพื่อจัดเป็นอนุสรณ์สถานแห่งการประทับอยู่ที่จันทบุรีของพระองค์ โดยส่วนหนึ่งของพระตำหนักเขาได้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์ของพระองค์ขึ้นโดยรวบรวมสิ่งของต่าง ๆ ที่เป็นอนุสรณ์ของพระองค์เอาไว้และสิ่งของต่าง ๆ อันเป็นโบราณวัตถุที่เก็บจากท้องถิ่นจันทบุรีและอีกส่วนหนึ่งได้จัดเป็นศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี ในเวลาต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ขอพระบรมราชานุญาตนำพระนามของพระองค์มาเป็นชื่อวิทยาลัยแทนชื่อวิทยาลัยจันทบุรีเป็นวิทยาลัยรำไพพรรณี ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสถาบันราชภัฏรำไพพรรณี

2.2.9 ค่ายเนินวง เป็นโบราณสถานอันเก่าแก่ที่สำคัญแห่งหนึ่ง ถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2377 ในรัชสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงโปรดเกล้าให้สร้างค่ายที่บ้านเนินวง เพื่อใช้เป็นที่มั่นต่อสู้กับญวน ต่อมาป้อมนี้ชำรุดทรุดโทรมไปมาก ใน ปี พ.ศ.2516 จึงได้มีการบูรณะตัวป้อมและประตูค่ายทางด้านทิศตะวันออกใหม่ เมื่อขึ้นไปยืนอยู่ตรงป้อมและมองออกไปจะสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของท้องทะเลได้อย่างชัดเจน และสองฟากของตัวป้อมเป็นกำแพงวัด ปัจจุบันทางกรมศิลปากรได้นำป้อมโบราณมาตั้งแสดงไว้ โดยหันกระบอกปืนสู่ทะเลอย่างเตรียมพร้อม ส่วนภายในบริเวณค่ายซึ่งปัจจุบันกลายเป็นสวนยาง และสวนผลไม้ ยังมีวัดที่สำคัญอีกวัดหนึ่งที่สร้างขึ้นมาพร้อมค่ายแห่งนี้คือ วัดโยธานิมิต นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์การพาณิชย์นาวีตั้งอยู่ มีการจัดแสดงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเดินเรือ การค้าทางทะเล แสดงการสำรวจการขุดค้นพบโบราณคดีได้นำแสดงเครื่องถ้วยชามสังคโลกที่ได้จากซากเรือโบราณที่จมในอ่าวไทย

2.2.10 เจดีย์ยอดเขาพลอยแหวน สร้างเมื่อ พ.ศ. 2375 ในรัชกาลที่ 5 โดยพระยาจันทบุรีเป็นผู้สร้าง เดิมเป็นแหล่งขุดพลอยที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี มีพลอยต่าง ๆ

ที่ขึ้นชื่อ เช่น บุษราคัม, เขียวไพลิน, มรกต, สตาร์ บนยอดเขาพลอยแหวนที่เป็นยอดเขาสูงสุด นั้นจะมีเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานอยู่ และเทือกเขาที่เตี้ยที่สุดยังมีมณฑปประดิษฐานรอยพระพุทธรูปจำลองของพระพุทธเจ้า ซึ่งปวงชนทั่วไปนิยมขึ้นไปกราบไหว้นมัสการกันเสมอ โดยเฉพาะเดือน 5 ของทุกปี

2.2.11 คุกซีโก่ สร้างเมื่อ พ.ศ.2436 (รศ.112) อยู่บริเวณแหลมสิงห์ ก่อนถึงท่าเทียบเรือ 1 กม. เมื่อฝรั่งเศสได้เข้ายึดจันทบุรีในกรณีพิพาทกันด้วยเรื่องดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ระหว่างนั้นฝรั่งเศสได้ยกกองทหารเข้าสู่เมืองจันทบุรี ประมาณ 600 คน แยกกันอยู่สองแห่ง แห่งแรกตั้งอยู่ที่เมืองจันทบุรี บริเวณที่เป็นค่ายทหารในปัจจุบัน อีกแห่งอยู่ที่ปากน้ำแหลมสิงห์ ฝรั่งเศสได้สร้างคุกซีโก่เพื่อใช้กักขังคนไทยที่ต่อต้านฝรั่งเศส มีลักษณะเป็นหอสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างยาวด้านละประมาณ 4.40 เมตร สูงประมาณ 7 เมตร หลังคาโปร่ง เล่ากันว่าเป็นคุกที่ทรมานมาก เพราะชั้นบนใช้เป็นที่เลี้ยงไก่ ซึ่งจะถ่ายมูลราดศีรษะนักโทษที่ถูกคุมขัง

2.2.12 ตึกแดง ตั้งอยู่ที่หัวหาดแหลมสิงห์ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2436 (รศ.112) เดิมเป็นที่ตั้งของป้อมพิฆาตปัจจามิตร แต่ฝรั่งเศสดัดแปลงป้อมให้เป็นที่พักของกองบัญชาการ ลักษณะเป็นตึกชั้นเดียวสีแดง หลังคามุงกระเบื้อง

3. ขนบธรรมเนียมประเพณี

3.1 ประเพณีสำคัญ

ประเพณีที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรีมีดังนี้

3.1.1 งานประเพณีของดีเมืองจันทวันผลไม้ จัดในช่วงเดือนพฤษภาคมของทุกปี ณ สนามกีฬากลางจังหวัด ภายในงานมีการประกวดผลไม้ แข่งขบวนรถผลไม้ ประกวดธิดาชาวสวน แข่งขันกินทุเรียน ประกวดสุนัขพันธุ์ไทยหลังอาน ออกธำเนาะจันทวนัญณ์ แข่งขันตะกร้อลอดบ่วง การออกร้านของกลุ่มเกษตรกร

3.1.2 งานนมัสการรอยพระพุทธรูปหลวง จัดในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 2 ณ บริเวณเขาศิขรภูฏ ภายในงานมีการจัดบวงสรวงเทวดาอารักษ์ พิธีปิดทองรอยพระพุทธรูป การจัดเดินป่าขึ้นยอดเขาศิขรภูฏ

3.1.3 งานปิดทองพระพุทธรูปไสยาสน์ จัดประมาณช่วงใกล้เทศกาลตรุษจีน บริเวณวัดไผ่ล้อม มีการแสดงธรรมเทศนา และจัดแสดงมหรสพ

3.1.4 ประเพณีชักพระบาท จัดในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ณ วัดตะปอนใหญ่ ภายในงานมีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ และมีการแข่งขันการชักกะเย่อเกวียน โดยมีม้วนภาพเขียนรอยพระพุทธรูปอยู่ตรงกลาง ช่วงกลางวันมีมหรสพ

3.1.5 งานตากสินรำลึก จัดในช่วงปีใหม่ ณ สนามกีฬากลางจังหวัด

ภายในงานมีการออกร้านจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน จัดแสดงนิทรรศการและจำหน่ายสินค้ามากมาย

3.1.6 ประเพณีการแข่งขันเรือวัดจันทนาราม จัดในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน

12 ของทุกปี การแข่งขันเรื่อนั้นมีมาช้านานแล้วในสมัยก่อน ซึ่งในสมัยก่อนประเพณีการแข่งขันเรื่อนั้นนิยมแข่งกันโดยเชิญเรือที่ต่าง ๆ เช่น วัดบางสระเก้า, วัดพลับและวัดน้ำรัก ฯลฯ มาร่วมในการแข่งเรือด้วย เรือแต่ละลำที่จะแข่งขันจะต้องมีการเซ่นไหว้แม่ย่านางเรือก่อนเพื่อความเป็นสิริมงคล และเพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้พายเรือ

3.1.7 ประเพณีการทอดผ้าป่าโจร ผู้ที่จัดทอดผ้าป่าโจรจะต้องเตรียมผ้าขาว

ซึ่งยาวเป็นหลา ย้อมสีกรัก ในการจัดทำต้องทำกันภายในครอบครัวและญาติที่นับถือกันเท่านั้น เวลาที่ใช้ทอดผ้าป่าโจร จะทำกันในเวลาใกล้รุ่ง คือก่อนที่พระจะบิณฑบาตร โดยการนำสิ่งของเครื่องใช้ที่จัดเตรียมไว้ไปวางที่ทางสามแพร่ง หรือตามบริเวณที่พระออกบิณฑบาตร และจุดธูปปักเป็นระยะ ตั้งแต่กองผ้าป่าออกไปยังบริเวณที่พระออกบิณฑบาตรจะมองเห็นและทราบที่ตั้งของกองผ้าป่า เมื่อพระรูปใดพบเห็น ท่านก็จะไปยังที่วางกองผ้าป่า และเมื่อพระรูปใดได้พบกองผ้าป่า ก็จะเป็นสิทธิ์ของพระรูปนั้นทันที

3.1.8 งานประเพณีแห่เทียนพรรษา จะจัดช่วงกลางเดือนกรกฎาคมของทุก

ปี มีส่วนราชการร้านค้าจัดตกแต่งรถเทียนพรรษา เพื่อเข้าประกวดขบวนรถแห่เทียนพรรษา และมีการประกวดนางเทียนพรรษา ซึ่งเป็นที่สนใจของประชาชนจำนวนมาก มีการทำบุญตักบาตรถวายเทียนพรรษาในวัดต่าง ๆ

3.1.9 ประเพณีสงกรานต์ จัดในวันที่ 13 เมษายนของทุกปี มีการรดน้ำดำ

หัวผู้ใหญ่ที่นับถือ และในส่วนราชการร้านค้าได้จัดตกแต่งรถสงกรานต์เพื่อเข้าประกวดมีการประกวดนางสงกรานต์ และในตอนกลางคืนตามวัดต่าง ๆ มีการแสดงมหรสพต่าง ๆ เช่น วัดใหม่ มีการแข่งตะกร้อลอดบ่วง แข่งสะบ้าล้อ ประกวดหุ่นน้อยสงกรานต์ เป็นต้น

3.2 การละเล่นพื้นเมือง

นิภา เจียมโมสิต (2533 :82-88) ได้กล่าวถึงการละเล่นพื้นเมืองไว้ดังนี้

3.2.1 การเล่นสะบ้าล้อ เป็นการเล่นของไทยที่มีมาแต่โบราณ เขาจะเล่น

กันในวันตรุษต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนาน การเล่นสะบ้าจะเริ่มเล่นตั้งแต่เดือน 3 (ตรุษจีน) ไปเรื่อย ๆ จนถึงเดือน 4 (ตรุษไทย) และเดือน 5 (ตรุษสงกรานต์) จะเล่นกันจริงจังในแต่ละวันสำคัญที่กล่าวมาแล้วถึง 3 วัน 3 คืน ในตอนกลางคืนจะจุดตะเกียงเล่นกัน ต่อมาในระยะหลัง ๆ การเล่น

สบ้าค่อย ๆ หายไป เพราะปัจจุบันมีการคมนาคมสะดวกสบายประชาชนนิยมไปเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ จึงทำให้การเล่นสบ้านลดน้อยลงไป แต่ก็ยังพอจะหาได้บ้าง

3.2.2 การละเล่นอาโย เป็นการเล่นพื้นบ้านของหมู่บ้านตามูลล่าง ชาวบ้านแห่งนี้ใช้ภาษาเขมร การเล่นอาโยมีการเล่นมานานปี ซึ่งได้รับการเผยแพร่มาจากเขมรที่อพยพมาจากประเทศกัมพูชา ได้ทำมาหากินที่ตำบลแห่งนี้ และนำเอาการละเล่นมาเผยแพร่ ก็มีชาวไทย เขมรในประเทศไทย ซื่อทิดฮัม กับทิดบุญได้ร่ำเรียนวิธีการละเล่นและได้เผยแพร่ต่อ ๆ กัน มาจนปัจจุบันนี้ จนกลายเป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวตามูลล่างหมู่ที่ 3 ตำบลทรายขาว

3.2.3 การโห่ข้าว เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ทั้งนี้เพราะอำเภอแหลมสิงห์มีการปลูกข้าวมากที่สุด และเมื่อปลูกข้าวแล้วจนกระทั่งเก็บเกี่ยวหมดลานข้าว ส่วนที่เหลือคือฟางซึ่งชาวนาจะเก็บไว้เป็นลอมฟาง เครื่องมือคือไม้กระตองไหรือขอคันฉาย โดยทุกคนจะเข้าแถวเรียงกัน 2 แถว หันหน้าเข้าหากัน และมีขอคันฉายอยู่ในมือทุกคน จะเริ่มโดยคนที่ 1 จะเกี่ยวฟางส่งให้คนที่ 2 และคนที่ 2 จะส่งให้คนที่ 3 เป็นเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนถึงคนสุดท้าย ฟางก็จะกองอยู่เป็นกอง ๆ และขณะที่ทำงานสมาชิกของทั้งสองแถวจะร้องเพลงโต้ตอบกันเป็นเพลงเกี่ยวพาราศรีหรือการแสดงความรัก ความสามัคคี

4. ศิลปะพื้นบ้าน

4.1 งานจักสาน

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2542:37-38) ได้กล่าวถึงงานจักสานของจังหวัดจันทบุรีไว้ว่า งานจักสาน นับเป็นหัตถกรรมที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของชาวบ้านในท้องถิ่นที่นำวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาผลิตเป็นเครื่องใช้ไม้สอยในครัวเรือนซึ่งมีมาแต่เดิมแล้ว แหล่งผลิตงานจักสานของจันทบุรีมาพบในชุมชนชนบท ซึ่งมักจะผลิตขึ้นใช้เอง แต่บางบ้านก็ยึดงานจักสานเป็นอาชีพรองเพื่อหารายได้เสริมให้กับครอบครัวในยามว่างจากการปฏิบัติงานประจำ งานจักสานที่พบในจันทบุรีมีดังนี้

4.1.1 เครื่องสานจากไม้ไผ่ ไม้ไผ่เป็นพืชที่มีประโยชน์ใช้สอยหลายประการ นอกจากจะใช้สอยโดยตรง เช่น นำมาทำมาเป็นกระบอกตักน้ำ ชาวจันทบุรีในสมัยก่อนนำมาเจาะรูที่ก้นกระบอกแล้วนำมาเพาะเมล็ดทุเรียน เป็นต้น และการนำไม้ไผ่มาจักเอาแต่ผิวมาสานเป็นเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ รูปร่าง ลักษณะขนาดแล้วแต่งานที่จะใช้ ที่พบเห็นทั่วไป ได้แก่ ข้อง กระบุง ปุ้งกี๋ กระดัง ตะแกรง ฯลฯ ส่วนมากผลิตขึ้นใช้ในครัวเรือน จะมีผลิตจำหน่ายบ้างแต่น้อย

4.1.2 เครื่องจักสานจาก “ต้นคล้า” หรือ “ต้นคุ่ม” ต้นคล้าเป็นพืชที่ชอบขึ้นในที่ชุ่มชื้นตลอดปี และที่ชุ่มชื้นแถบเชิงเขา ลำต้นกลมผิวของเปลือกมีสีเขียวถ้าต้นแก่จะมีสีเขียว

เข้ม ดอกสีขาว ลักษณะที่ขึ้นเป็นกอ ๆ ละหลายต้นแล้วแต่ปริมาณปีที่ขึ้น ผิวของต้นกล้าที่แก่จะเหนียวสามารถนำมาจักเอาแต่ผิวฝั่งแดดให้แห้งแล้วจึงสานเป็นเสื่อ เรียก "เสื่อคล้า" ซึ่งอาจสานเป็นลายขัดหรือลายสอง กว้างยาวไม่กำหนดแล้วแต่ความต้องการ เวลาสานต้องสานบนไม้พื้นกระดานที่ไสกบเรียบ เสื่อคล้าไม่เป็นสินค้าที่ซื้อขายแก่กัน ผู้ใดต้องการก็สั่งให้ทำหรือเป็นส่วยเป็นของกำนันเท่านั้นเสื่อคล้าจะแข็งแรงทนทานแต่พกพาลำบาก จึงนิยมทำใช้แต่ในครัวเรือนเท่านั้น

4.2 งานทอ

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2542 : 38-40) ได้กล่าวถึงงานทอของจังหวัดจันทบุรีไว้ว่า งานทอเป็นหัตถกรรมที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตและอารยธรรมที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้านเช่นเดียวกับงานจักสาน งานทอในจันทบุรีที่มีชื่อเสียงมีดังนี้

4.2.1 งานทอผ้าพื้นเมือง จันทบุรีมีการทอผ้าพื้นเมืองมาแต่โบราณกาลตามประวัติในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็มีการทอผ้าแล้ว ผ้าของจันทบุรีที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับ ก็คือ ผ้าพื้น ผ้าไหม ผ้าตาสมุก ผ้าราชวัตร โดยเฉพาะผ้าไหม ผ้าราชวัตรของจันทบุรีมีความดีเด่นเป็นพิเศษ คือ มีได้นิยมเฉพาะเพียงคนธรรมดาสามัญเท่านั้นแม้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ก็โปรดดั่งพระราชนิพนธ์ เรื่องเสด็จประพาสจันทบุรี ในรัชกาลที่ 5 พ.ศ.2419 ทรงชมผ้าไหมของจันทบุรีว่าเป็น "ผ้าไหมเนื้อดีใช้ทนทานดีกว่าที่ทำมาจากเมืองจีน เมืองญวนเสียอีกและมีฝีมือการทอผ้าดีกว่าที่กรุงเทพฯ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ผ้าไหมของจันทบุรีเคยเป็นผ้าทรงพระราชอาภรณ์และเจ้านายในราชตระกูลคู่กันมากับผ้าม่วงหากกระรอกของเมืองนครราชสีมาและทรงใช้เรื่อยมาจนกระทั่งเลิกประเพณีนิยมการใช้ผ้าม่วง เปลี่ยนวิธีการแต่งกายใหม่ตามแบบตะวันตก ปี พ.ศ.2475 จึงทรงเลิกใช้ นอกจากนี้ยังมีการทอผ้าเช็ดปากหรือผ้าห่อหมากและผ้าอาบน้ำด้วย ชาวจันทบุรีนิยมนุ่งผ้าพื้น การทอผ้าจะทอเป็นผ้าสำหรับนุ่งโจงกระเบน หลังจากการเปลี่ยนแปลงการแต่งกายไม่นานสินค้าผ้าทอของจันทบุรีเริ่มลดปริมาณลง ในอำเภอแหลมสิงห์ก็มีการทอเช่นกัน ผ้าที่อยู่ในความทรงจำของคนรุ่นอายุประมาณ 60-90 ปี คือ ผ้าทออ่างหิน

ปัจจุบันการทอผ้าของจันทบุรีเหลือเพียงความเป็นมาให้ชนรุ่นหลังได้สืบค้นและเป็นความทรงจำที่ปู่ ย่า เล่าให้ลูกหลานบางคนฟัง บางคนอาจมีผ้าทอ ก็ทอผ้า และกระสวยที่เป็นอุปกรณ์การทอผ้าเก็บไว้เป็นอนุสรณ์ของตระกูล ดังนั้นผ้าที่ทอจากฝีมือช่างทอชาวจันทบุรี จึงยังพอมีหลงเหลือเพื่อให้พอฟื้นความทรงจำอยู่บ้างเล็กน้อยแต่นับวันก็จะหมดไป

4.2.2 งานทอเสื่อจันทบูร หรือเสื่อแดง ชาวจันทบุรี รู้จักการทอเสื่อมาไม่ต่ำกว่า 120 ปี ผู้ริเริ่มกลุ่มแรกคือ กลุ่มผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์ ที่อาศัยอยู่บริเวณวัดญวน หรือที่

เรียกว่าหมู่บ้านญวน ซึ่งในปี พ.ศ.2254 บาทหลวงเอ็ดได้มาดูแลคาทอลิกและได้นำพวกญวนที่มีฝีมือในการทอเสื้อมาด้วย และจากพระนิพนธ์ เรื่องเสด็จประพาสเมืองจันทบุรีในรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2419) ทรงบันทึกถึงเสื้อกกแดงนั้นมีแต่พวกญวนทำแห่งเดียว ทอเป็นผืนบ้าง เป็นเสื้อสวดบ้าง ในสมัยนั้นการทอเสื้อต้องซื้อกก และปอจากชาวบ้านตำบลต่าง ๆ มาจักมาลอกนั่นเอง กกที่ใช้ทอเสื้อ คือ กกกลมจะมีลำต้นกลวง ผิวมันและเหนียว ปลายลำต้นมีดอกแต่แพร่พันธุ์ด้วยหัว ด้วยการแทงหน่อ เมื่อทอเป็นเสื้อจะได้สัมผัสที่นุ่มนวล ชัดดูได้ มั่นคงงาม ผู้คนจึงนิยมเมื่อนำกมาจักเป็นเส้นเล็ก ๆ แล้วนำผืนและตากให้แห้งสนิท หลังจากนั้นจึงลงมือย้อมสีก ระบายแรก ๆ ใช้สีธรรมชาติจากเปลือกไม้หรือหัวพืชซึ่งมี 3 สีคือ สีแดงได้จากเปลือกยาง สีดำได้จากลูกมะเกลือและจากการนำกากไปหมักโคลน สีเหลืองได้จากหัวขมิ้นโขลกเอาน้ำมาต้มย้อม ต่อมาจึงนำสีวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ ส่วนมากเป็นสีเยอรมันชนิดที่ใช้ย้อมแพรและไหม การย้อมสีกจึงสะดวกขึ้น หลังจากเส้นกกที่ย้อมสีแห้งแล้ว จึงเริ่มกระบวนการทอเสื้อ พวกญวนมีความสามารถในการคิดประดิษฐ์ลวดลายต่าง ๆ เช่น รูปกุหลาบ รูปครุฑ ลายไทย ฯลฯ เอกลักษณะอย่างหนึ่งของเสื้อ จันทบุรีในเรื่องสีก็ต้อง สีดำ แดง และใช้ปอเป็นเส้นผืน ซึ่งจะทนทานกว่าเส้นยืนที่ใช้พลาสติก กิจการทอเสื้อเริ่มรุ่งเรืองอีกครั้งเมื่อประมาณ พ.ศ.2493 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงส่งเสริมให้ข้าราชการบริพาร ในวังสวนบ้านแก้ว ปัจจุบันคือ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี ทอเสื้อกกแล้วนำไปประดิษฐ์ดัดแปลงเป็นเครื่องใช้แบบต่าง ๆ มากขึ้น เช่น กระเป๋าถือแบบต่าง ๆ เข็มขัด แผ่นรองจาน ฯลฯ ผู้ทอเสื้อได้เห็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่แปลกตาก็เกิดความคิดที่จะประดิษฐ์ของใช้ใหม่ ๆ ขึ้น เช่น เสื้อม้วน เสื้อแม่ริม และกระเป๋าแบบหูหิ้วธรรมดาสำหรับเด็กใส่หนังสือไปโรงเรียน ฯลฯ

5. บุคคลสำคัญของท้องถิ่น

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2542 : 100) ได้กล่าวถึงบุคคลสำคัญในอดีตของจังหวัดจันทบุรีได้ดังนี้

5.1 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระราชประวัติ เดิม ชื่อ สิน เป็นบุตรนายโสมอง แซ่แต้ นายอากรบ่อนเบี้ยกับนางนกเอี้ยง ทรงพระราชสมภพเมื่อวันอาทิตย์ เดือน 5 ขึ้น 15 ค่ำ ปีชวด จุลศักราช 1096 ตรงกับวันที่ 17 เมษายน พุทธศักราช 2277 ในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแห่งกรุงศรีอยุธยา เป็นบุตรบุญธรรมเจ้าพระยาจักรีศรีสุหนายก ต่อมาเข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กในวังหลวงกระทำ ความชอบได้เลื่อนเป็นหลวงยกกระบัตร เมืองตาก และพระยาตาก เจ้าเมืองตากโดยลำดับ ครั้งเมื่อพระยาวชิรปราการเจ้าเมืองกำแพงเพชร ถึงแก่กรรม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งเรียกพระ

ยาดาก (สิน) เข้าเฝ้าเพื่อโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นพระยาวชิรปราการ แต่ยังมีได้ไปรั้งเมือง ก็มีสงครามกับพม่า พระยาวชิรปราการ (สิน) จึงต้องอยู่รับราชการ ณ กรุงศรีอยุธยา ขณะที่พม่าล้อมกรุงศรีอยุธยาอยู่ พระยาวชิรปราการ (สิน) ได้ออกรบด้วยหลายครั้ง ประจวบกับบ้านเมืองระล่ำระสายมิได้ศึก ทั้งพระเจ้าแผ่นดินก็ทรงอ่อนแอ เมื่อพิจารณาแล้วก็รู้กำลังข้าศึก เห็นว่ากรุงศรีอยุธยาคงเสียแก่พม่าจึงรวบรวมสมัครพรรคพวกทหารไทยจีนได้ 500 คน ตีฝ่าวงล้อมพม่าไปทางทิศตะวันออก ระหว่างทางได้ต่อสู้ข้าศึกได้รับชัยชนะเป็นที่กล่าวขานของคนทั่วไป ต่างก็สวามิภักดิ์ทำให้มีกำลังมากขึ้น พระยาวชิรปราการ (สิน) ซึ่งต่อมาตั้งตนเป็นเจ้าตากเพื่อสะดวกในการรวบรวมกำลังกอบกู้ชาติ ทรงพิจารณาชัยภูมิเห็นว่าเมืองจันทบุรีเป็นเมืองสำคัญมีความอุดมสมบูรณ์ไม่ได้รับผลกระทบจากภัยสงคราม เหมาะเป็นจุดยุทธศาสตร์ สะดวกในการตั้งปวง จึงได้ใช้เมืองจันทบุรีเป็นที่มั่น รวบรวมหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออกได้ทั้งหมด การที่ใช้เมืองจันทบุรีเป็นศูนย์กลางอำนาจ สามารถรวบรวมเรือ และต่อเรือรบขึ้นได้ประมาณ 100 ลำ กับรวบรวมกำลังไพร่พลอีก 5,000 คน ยกกองทัพไปทางน้ำข้ามไล่พม่าจากกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จทำให้ประเทศชาติได้รับอิสรภาพ ชาวไทยทั้งหลายถวายพระราชสมัญญาเรียกขานพระองค์เป็นที่รู้จักว่า "สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช"

5.2 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7

พระราชประวัติ เดิมทรงพระอิสริยยศเป็น หม่อมเจ้ารำไพพรรณีเป็นพระธิดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงอาภา-พรรณี สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถได้ทรงพระเมตตาเข้ารับเข้าไปประทับอยู่ด้วย ณ วังปญาไทย เมื่อหม่อมเจ้ารำไพพรรณีเจริญพระชันษา ได้ทรงอภิเษกสมรสกับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้า-ประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ซึ่งต่อมาเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ฯ จึงได้โปรดเกล้าฯ สถาปนาพระราชชายาขึ้นเป็น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในปี พ.ศ. 2493 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีได้เสด็จประทับที่จังหวัดจันทบุรี ณ บริเวณบ้านแก้ว ตำบลท่าช้าง อำเภอเมืองจันทบุรี พระองค์ทรงดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสามัญชน ทรงทำสวนผลไม้ ปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์ ซึ่งต่อมาบริเวณแห่งนี้เป็นที่รู้จักกันโดยเรียกว่า "สวนบ้านแก้ว" พระองค์ประทับอยู่สวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรีเป็นเวลาถึง 20 ปี ทรงพระราชกรณียกิจที่สำคัญและเป็นประโยชน์กับชาวจันทบุรี ได้แก่

1. อุทิศสภกรรมการทอเสื่อ โดยทรงริเริ่มการออกแบบลวดลาย ปรับปรุงเทคนิคการทอและย้อมสีทรงคิดประดิษฐ์เสื่อเป็นวัสดุอื่น ๆ เช่น ทำเป็นที่รองจาน รองแก้ว

กระเป๋าดื้อ กล่องใส่กระดาษเข็ดหน้า ฯลฯ อันเป็นแนวทางที่ทำให้เกิดความเจริญกับอุตสาหกรรม
ทอเสื่อนำรายได้มาสู่จังหวัดจันทบุรีมากขึ้น

2. ด้านสาธารณสุข พระองค์ทรงเห็นว่าโรงพยาบาลจันทบุรีมีตึกเก่าหลัง
เดียวประชาชนคงไม่ได้รับความสะดวกยามเจ็บไข้ได้ป่วย จึงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์สร้าง
ตึกศัลยกรรมพร้อมเครื่องมือผ่าตัด ได้พระราชทานชื่อว่า ตึกประชาธิปไตย ซึ่งต่อมาโรงพยาบาล
จันทบุรีได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี

3. ด้านการศึกษา เมื่อทรงเสด็จกับไปประทับ ณ วัง ศุโขทัย ทรงเห็นว่า
บริเวณสวนบ้านแก้ว ควรจะให้เป็นประโยชน์แก่ชาวจังหวัดจันทบุรี ได้พระราชทานให้กับ
กระทรวงศึกษาธิการตั้งเป็นวิทยาลัยครูจันทบุรี ปัจจุบัน คือ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี
สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 สวรรคตเมื่อวันที่

22 พฤษภาคม พุทธศักราช 2527

5.3 พระวิสุทธิญาณเถร (หลวงปู่สมชาย ฐิตวิริโย)

ประวัติ เกิดเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2468 ภูมิลำเนาเดิมอยู่บ้านเหล่าจัว
ตำบลจันทาร อำเภोजันทาร จังหวัดร้อยเอ็ด ปัจจุบันพระวิสุทธิญาณเถร ประธานสงฆ์ของวัดเขาสุ
กิม ตำบลเขาบายศรี อำเภอกาฬโงะ จังหวัดจันทบุรี

ผลงานดีเด่นได้แก่

1. พระวิสุทธิญาณเถร เป็นประธานสงฆ์วัดเขาสุกิม ตำบลเขาบายศรี อำเภอกาฬโงะ
จังหวัดจันทบุรี

2. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทาน
สมณศักดิ์พัดยศให้เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระตามพระราชทินนามที่
“พระวิสุทธิญาณเถร”

3. พัฒนาวัดเขาสุกิมเป็นวัดขนาดใหญ่มีเนื้อที่จำนวน 3,280 ไร่ เป็นศูนย์ฝึก
ธรรมะของโครงการ นอกจากสร้างวัดเขาสุกิมแล้ว หลวงปู่สมชายยังได้สร้างวัดกรรมฐานสาขา
ดังนี้

- วัดแหลมเสด็จ ต.คลองขุด อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
- วัดแสนตุง อ.เขาสมิง จ.ตราด เนื้อที่ 400 ไร่

วัดเนกขัมมวิสุทธิ ต.ศิลาทิพย์ อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรีและยังได้อุปถัมภ์
ทำนุบำรุงก่อสร้างวัดเหล่าจัว อ.เมือง วัดทับพริก อ.อรัญประเทศ จ.ปราจีนบุรีและวัดป่าบ้านแจ้ง
อ.เมืองฯ

4. มอบทุนการศึกษาให้แก่นักเรียนนักศึกษาของมูลนิธิในความอุปถัมภ์จำนวน 7 มูลนิธิ และยังได้สนับสนุนการก่อสร้างโรงเรียนวัดเขาสุทิมสร้างสระน้ำ สวนพุทธาวาส และพระพุทธรูปประจำสระที่สวยงามเหมาะแก่การทำให้สงบและฝึกสมาธิ

5. ให้ความอนุเคราะห์ประชาชนที่เป็นโรคเรื้อน โดยให้การเลี้ยงดู จัดหาอาชีพ และสร้างโรงพยาบาลสำหรับคนไข้โรคเรื้อนที่นิคมพักฟื้นแพร่ชานยัง จันทบุรี จำนวน 6 หลัง

6. การดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น

6.1 การประกอบอาชีพ

6.1.1 การทำสวนผลไม้

ไม้ผลและไม้ยืนต้นที่สำคัญของจันทบุรีได้แก่ ทุเรียน เงาะ ยางพารา พริกไทย ลางสาด และลองกอง มังคุด ส้มเขียวหวาน มะพร้าว กาแฟ มะม่วง กัลวล ฯลฯ

6.1.2 การเลี้ยงระไนพลอย

ในตัวเมืองจันทบุรีโดยเฉพาะถนนเลียบบแม่น้ำ จะเห็นว่ามีโต๊ะเลี้ยงระไนพลอยอยู่ทั่วไปทุกบ้านเรือน คนงานเลี้ยงระไนพลอยมีทั้งหนุ่มสาวชาวจันทเองและชาวอีสานที่มาทำงานเป็นช่างเลี้ยงระไนพลอยในจันทบุรี ทำให้ในจังหวัดจันทบุรีมีช่างเลี้ยงระไนพลอยฝีมือดีมากมาย

6.1.3 การทำทุเรียนทอด

ทุเรียนทอดเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปทุเรียน ที่ขึ้นชื่อในจังหวัดจันทบุรี เดิมกลุ่มแม่บ้านจัดทำภายในครัวเรือน แต่ปัจจุบันมีทั้งกลุ่มแม่บ้าน และโรงงานเล็ก ๆ จัดทำมากมาย เนื่องจากทุเรียนทอดเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวที่ซื้อเป็นของฝาก หรือแม้แต่คนในจังหวัดจันทบุรีเองก็นิยมรับประทานทุเรียนทอดเนื่องจากรสชาติที่กรอบ หอม หวาน อร่อยของทุเรียนทอดทำให้ทุเรียนทอดเป็นสินค้าเป็นสินค้าขึ้นชื่อของจังหวัดจันทบุรี

6.1.4 การทอเสื่อจันทบูร

เสื่อจันทบูรเป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นของจันทบุรีโดยแท้ ทั้งนี้เพราะวัสดุที่นำมาใช้ในการทอเสื่อคือ กก ซึ่งสามารถขึ้นได้ดีในบริเวณที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ดังนั้นผู้ที่มีอาชีพในการทอเสื่อแต่เดิมจึงเป็นชาวนา ซึ่งจะใช้เวลาว่างในตอนกลางคืนจักกกสด แล้วนำไปตากแห้ง เตรียมเก็บไว้ตลอดฤดูกาลทำนา หลังเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะใช้เวลาที่เหลือมาทอเสื่อ ปัจจุบันการทอเสื่อแพร่หลายมีทั้งกลุ่มแม่บ้านและโรงงานต่าง ๆ และมีการนำเสื่อจัดทำ

เป็นของที่ระลึกมากมาย เล่น การนำเสื้อมาทำพวงกุญแจ ที่รองแก้ว ที่รองจาน ตุ๊กตา กระเป๋า ถือก ฯลฯ ซึ่งเป็นสินค้าเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรี

6.1.5 การทำก๋วยเตี๋ยวเส้นจันท์

ก๋วยเตี๋ยวเส้นจันท์ถือเป็นก๋วยเตี๋ยวเส้นเล็กคุณภาพดี ด้วยคุณสมบัติที่เหนียวนุ่ม ไม่เปื่อยยุ่ยเหมือนก๋วยเตี๋ยวเส้นเล็กอื่น ๆ ทำให้เส้นจันท์มีชื่อเสียงแพร่หลาย กลายเป็นของฝากที่ขึ้นชื่อของจังหวัดจันทบุรี

6.2 อาหารพื้นเมือง

อาหารที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าจังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่สวยงาม และมีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติมากมาย ไม่ว่าจะเป็นทะเล ภูเขา น้ำตก นอกจากนั้นยังมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่เก่าแก่และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนมีศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม ซึ่งถือเป็นสมบัติล้ำค่าที่ควรสืบทอดต่อไป จึงสมควรที่จะนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นระดับปฐมวัยศึกษาเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นต่อไป

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรระดับปฐมวัยศึกษา

4.1 งานวิจัยในประเทศไทย

ไพรินทร์ นุหลัน (2541:บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับปฐมวัยศึกษาในจังหวัดลำพูน" กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สำรวจความต้องการของท้องถิ่น ได้แก่ ครูผู้สอนระดับปฐมวัยศึกษา ผู้ปกครองนักเรียนปฐมวัย ผู้บริหารโรงเรียน เจ้าคณะตำบลศึกษานิเทศก์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองหลักสูตรท้องถิ่น เป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2540 โรงเรียนอนุบาลลำพูน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่นระดับปฐมวัยศึกษาที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นโดยองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรมีความเหมาะสมสอดคล้องกับผล-สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังการใช้หลักสูตรท้องถิ่นระดับปฐมวัยศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01

นิตยา บุตรศรี (2542:บทคัดย่อ) ทำวิจัยเรื่อง "การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงาน

การประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างการวิจัยได้แก่โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 10 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านการประกอบอาชีพมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะของการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริม โดยดำเนินการในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในระดับประถมศึกษา และในกลุ่มวิชาการงานและอาชีพในระดับมัธยมศึกษา การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชานั้น ครูผู้สอนดำเนินการโดยนำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากประสบการณ์เดิมของคนมากำหนดรายละเอียด ของเนื้อหาวิชาและดำเนินการสอนเอง ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนใช้วิธี มอบหมายให้นักเรียนไปศึกษาหรือรวบรวมความรู้จากผู้รู้ในท้องถิ่น แล้วนำข้อมูลที่ได้มาอภิปราย และสรุปร่วมกันในชั้นเรียน การให้นักเรียนศึกษากับผู้รู้โดยการเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามาถ่ายทอดความรู้ในโรงเรียน สำหรับการจัดกิจกรรมเสริม ครูผู้สอนดำเนินการโดยนำนักเรียนเข้าไปร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น ในการบริหารและบริการหลักสูตรนั้น ผู้บริหารส่วนใหญ่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการประกอบอาชีพ โดยการศึกษาความรู้จากผู้รู้ และนำผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามาช่วยดำเนินการในด้านการจัด เตรียมสถานที่ การจัดบริการวัสดุหลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตร และการเตรียมบุคลากร ส่วนในการสอนนั้นครูผู้สอนนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งส่วนใหญ่ได้นำเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาถ่ายทอด โดยเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนตามปกติ ปัญหาที่พบในการดำเนินงาน ได้แก่ ครูผู้สอนยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีในท้องถิ่นและครูผู้สอนมีงานในหน้าที่มากจึงไม่มีเวลา หรือไม่คิดที่จะนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และผู้รู้ที่โรงเรียนเชิญมาถ่ายทอดความรู้ไม่มีทักษะในด้านวิธีการสอน จึงเป็นอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้

วิมลลักษณ์ ตีระมาศวนิช (2545:บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิเคราะห์ความต้องการของท้องถิ่นประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ครูผู้สอนชั้นอนุบาลปีที่ 2 นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ศึกษานิเทศก์ และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นและด้านการจัดการศึกษาปฐมวัย ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองหลักสูตรท้องถิ่น เป็นนักเรียนชั้น

อนุบาลปีที่ 2 ห้อง 2/5 ที่กำลังเรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่นระดับปฐมวัยศึกษาที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นโดยหลักสูตร ประกอบด้วยเนื้อหา 6 ด้าน ได้แก่สภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมาและบุคคลสำคัญ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน การประกอบอาชีพ และสถานที่สำคัญ และผลการนำหลักสูตรไปใช้ พบว่า เนื้อหาและกิจกรรมสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ อีกทั้งส่งเสริมให้เกิดเจตคติที่ดีต่อท้องถิ่น

กาญจนา เลิศจำรัสค์ (2545:บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับปฐมวัยศึกษา จังหวัดนราธิวาส กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสำรวจความต้องการของท้องถิ่นประกอบด้วยผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนราธิวาส คือ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ครูผู้สอนชั้นอนุบาลปีที่ 2 นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ศึกษาเทคนิคและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับข้อมูลท้องถิ่น ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองหลักสูตรท้องถิ่นเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 ที่กำลังเรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนพิมานวิทย-นราธิวาส ผลการวิจัยปรากฏว่า หลักสูตรท้องถิ่นระดับปฐมวัยศึกษาที่พัฒนาขึ้น สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยหลักสูตรประกอบด้วยเนื้อหา 5 ด้าน ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี – ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน การประกอบอาชีพ และสถานที่สำคัญ ผลการนำหลักสูตรไปใช้ พบว่า เนื้อหา และกิจกรรมเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ อีกทั้งส่งเสริมให้เกิดเจตคติที่ดีต่อท้องถิ่น

ธีรพร เอนกศิลป์ (2545:บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับปฐมวัยศึกษา จังหวัดสระแก้ว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์ความต้องการของท้องถิ่นประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว คือ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ครูผู้สอนชั้นอนุบาลปีที่ 2 และนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ศึกษาเทคนิคและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองหลักสูตรท้องถิ่นเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่กำลังเรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนบ้านสี่แยก อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว

ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่นระดับปฐมวัยศึกษาที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นโดยองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร ได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล มีความเหมาะสมและสอดคล้องกัน

โดยหลักสูตรประกอบด้วยเนื้อหา 6 ด้าน ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมาและบุคคลสำคัญ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน การประกอบอาชีพ และสถานที่สำคัญ ผลการนำหลักสูตรไปใช้ พบว่า แผนการจัดประสบการณ์มีความเหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียนทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นด้านต่าง ๆ มากขึ้น อีกทั้งส่งเสริมให้เกิดเจตคติที่ดีต่อท้องถิ่น

วัชร วาระสิทธิ์ (2547:บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ระดับปฐมวัยศึกษา จังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์ความต้องการของท้องถิ่น ประกอบด้วย ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี คือ ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 27 คน ผู้ปกครองนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำนวน 810 คน ครูผู้สอนชั้นอนุบาล 2 จำนวน 54 คน นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำนวน 810 คน ศึกษานิเทศก์ จำนวน 11 คน และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นและด้านการจัดการศึกษาปฐมวัย จำนวน 22 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองหลักสูตรท้องถิ่นเป็นนักเรียนชั้นอนุบาล 2 ห้อง 2/1 ที่กำลังเรียนอยู่ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนพทยาอุไรวิทย จำนวน 30 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า หลักสูตรท้องถิ่นระดับปฐมวัยศึกษาที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยหลักสูตรประกอบด้วยเนื้อหา 6 ด้าน ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมาและบุคคลสำคัญ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน การประกอบอาชีพ และสถานที่สำคัญ และผลการนำหลักสูตรไปใช้ พบว่าเนื้อหาและกิจกรรมสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นด้านต่าง ๆ อีกทั้งส่งเสริมให้เกิดเจตคติที่ดีต่อท้องถิ่น

ยุพิน เถียะบุตร (2548:บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ระดับปฐมวัยศึกษา จังหวัดอุดรธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสำรวจความต้องการของท้องถิ่น ประกอบด้วยผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี คือผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 100 คน จำนวน 210 คน ครูผู้สอนชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำนวน 100 คน นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำนวน 210 คน ศึกษานิเทศก์ จำนวน 20 ผู้เชี่ยวชาญด้านข้อมูลท้องถิ่น จำนวน 25 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองหลักสูตรท้องถิ่นเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่กำลังเรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนบ้านสว่างปากวาง จำนวน 32 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้น สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยหลักสูตรประกอบด้วยเนื้อหา 6 ด้าน ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์และเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ ประวัติความเป็นมาและบุคคลสำคัญของท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา

ชาวบ้าน การประกอบอาชีพ และสถานที่สำคัญ ผลการนำหลักสูตรไปใช้ พบว่า เนื้อหาและ กิจกรรมเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นด้านต่าง ๆ อีกทั้งส่งเสริมให้เกิดเจตคติที่ดีต่อท้องถิ่น

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรได้มีผู้ทำวิจัยไว้ดังนี้

มิลเลอร์ (Miller, 1989:Abstract) ทำการวิจัยเรื่อง “การเข้าร่วมของครูใน โครงการวางแผนหลักสูตรและปรับปรุงคู่มือหลักสูตร” เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างครูที่ ต้องการเข้าร่วมในการวางแผนหลักสูตรระดับการใช้หลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์ที่ ดีระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรม การวางแผนหลักสูตรกับการใช้คู่มือหลักสูตรที่สร้างขึ้นใช้เองใน ท้องถิ่น อันเป็นผลโดยตรงจากการเข้าร่วมนั้นแต่ไม่พบค่าความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมใน กิจกรรมการวางแผนหลักสูตรของครู อันนำไปสู่การจัดทำคู่มือหลักสูตรขึ้นใช้กับระดับการใช้คู่มือ หลักสูตรเล่มอื่น ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้เปิดโอกาสให้ครูเข้าร่วมพัฒนาคู่มือหลักสูตรที่ครูคาดว่าจะ ทำการปรับปรุง

มอตัน (Mouton, 1989:Abstract) ทำการวิจัยเรื่อง “การทดสอบผลจากการมี ส่วนร่วมของครูในการพัฒนาหลักสูตร” เพื่อสำรวจว่ามีส่วนร่วมของครูในการพัฒนาหลักสูตรและ ผลกระทบของการมีส่วนร่วมของครูในการพัฒนาหลักสูตรและผลกระทบของการมีส่วนร่วมของครู ต่อการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ครูใช้เวลา 6 เดือน เขียนหลักสูตรใหม่และมีส่ว ร่วมในการปรับปรุงหลักสูตร มีผลการสอนดีกว่าครูที่อยู่ในกลุ่มควบคุม กลุ่มตัวแทนของหลักสูตร และครูซึ่งสอนอยู่ในโรงเรียนเดียวกับผู้เขียนหลักสูตร การมีส่วนร่วมของครู ไม่มีผลต่อเจตคติของ ครูเกี่ยวกับหลักสูตรใหม่และกระบวนการปรับปรุงหลักสูตร แต่จำนวนปีของประสบการณ์ในการ เป็นครูระดับของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปรับปรุงหลักสูตร และเจตคติของครูต่อหลักสูตรมี ผลกระทบต่อการปรับปรุงหลักสูตรใหม่

คุนจิ (Khunji, 1990:Abstract) ทำการวิจัยเรื่อง “การเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ของครู ในการพัฒนาหลักสูตร : ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในชนบทเล็ก ๆ ” ผลการวิจัยพบว่า ครูหลายคน que เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ในการพัฒนาหลักสูตร พึงพอใจต่อการเปลี่ยนแปลงให้การ สนิบสนุนอย่างแข็งขันและเต็มใจ ไม่ขัดขวางต่อการเปลี่ยนแปลง ความใกล้ชิดระหว่างสถานที่กับ บุคคลและความสนิทสนมระหว่างผู้บริหารกับครูมีบทบาทอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทาง การศึกษาให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น การปรับปรุงหลักสูตรในโรงเรียนสามารถเกิดขึ้นได้และประสบ ความสำเร็จจากความร่วมมือของครู

แบ็ตติสัน (Battison, 1991:Abstract) ทำการวิจัยเรื่อง "บริบทในการพิจารณากรณีศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น" โดยศึกษาโครงการปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประจำท้องถิ่น 3 แห่ง ในรัฐ โอไฮโอ เพื่อลักษณะของรูปแบบในการตัดสินใจโดยใช้แนวปฏิบัติของสแบริป (Schwab) ร่วมกับการใช้แนวคิดหลักตามวิธีการของวอล์คเกอร์ (Walker) ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประจำท้องถิ่นทั้ง 3 แห่งที่เลือกศึกษาจะมีคณะผู้สอนและผู้บริหารเป็นคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งครูผู้สอนจัดว่าเป็นตัวแทนที่สำคัญ เพราะครูผู้สอนจะต้องเกี่ยวข้องกับการประชุมพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรของโรงเรียนในแต่ละครั้งอยู่แล้วตามหลักการปฏิบัติของหน่วยงานการศึกษา ส่วนรูปแบบการเป็นผู้นำของผู้บริหารจะมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับนโยบายซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดที่จะชี้แนะแนวทางการทำงานของคณะกรรมการประจำท้องถิ่น

ซารา อี (Sarah E, 2000: Abstract) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานเพื่อศึกษาพัฒนาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามโปรแกรม Yamprr Valler Legacy Education Initiative (YVLEI) ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนและชุมชนร่วมมือกันจัดทำหลักสูตรมีการพัฒนาหลักสูตรตั้งแต่ระดับปฐมวัยศึกษาถึงระดับ 12 โดยการสร้างจิตสำนึกให้กับนักเรียนมีการเรียนรู้ตามสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น นักวิจัยได้ใช้การศึกษารายกรณีระยะเวลาในการวิจัย 7 เดือน ในภาคสนาม มีการสัมภาษณ์ การสังเกต การวิเคราะห์ทั้งเอกสารในโปรแกรมและได้มีการแสดงความคิดเห็นในการประชุมสัมมนาโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรเป็นฉบับที่สมบูรณ์และสามารถเผยแพร่ไปยังโรงเรียนอื่นได้อีก ซึ่งมีรูปแบบเป็นมาตรฐานสร้างความพึงพอใจให้กับผู้สอนและผู้เรียนในการนำหลักสูตรไปใช้โดยจะมีที่ปรึกษาในการใช้หลักสูตรและมีการประชาสัมพันธ์เป็นระยะ ๆ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้โรงเรียนกับชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์กัน ได้ระดมความคิดทำให้ผู้เรียนและผู้สอนเกิดความพึงพอใจและทำให้หลักสูตรมีมาตรฐานการเรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้ตามสถานการณ์ที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

จากงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะประสบความสำเร็จได้จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และท้องถิ่น โดยเฉพาะครูจะต้องเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น เพราะครูจะต้องเป็นผู้ประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับท้องถิ่น และการพัฒนาหลักสูตรควรสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

สำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับปฐมวัยศึกษาในจังหวัดจันทบุรี จึงให้ความสำคัญในการร่วมมือกันพัฒนาหลักสูตรระหว่าง ครูผู้สอน กับตัวแทนของท้องถิ่น โดยเฉพาะครูผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น และเป็นผู้ประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นประสบความสำเร็จ